

# Masarykův lid

ROČNÍK XIX • 2. ČÍSLO • ČERVEN 2013

ČTVRTLETNÍK NEZÁVISLÉHO DISKUSNÍHO KLUBU MILADY HORÁKOVÉ



ZŠ Na Planině, Praha 4 - Krč, tel. č.: 233 373 934

e-mail: kmh@joura.cz

www.miladahorakova.cz

Redakční rada: J. Adlt, E. Jourová

J. Titzlová, pod vedením Z. Dvořákové

Produkce a expedice: Nakladatelství Eva-Milan

Nevole, K Údolí 2, 143 00 Praha 12

e-mail: nakladeva@seznam.cz

REGISTROVÁNO MK ČR E 11026

STATĚ A POJEDNÁNÍ - AKTUALITY - ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ - Z ARCHIVŮ - KNIHY, KTERÉ NÁS ZAJÍMAJÍ - JAZYKOVÝ SLOUPEK - VZPOMÍNÁME - ZE ŽIVOTA KLUBU MILADY HORÁKOVÉ - INFORMACE

## STATĚ A POJEDNÁNÍ

*Stat' dr. Aleše Kolářského je reakcí na invektivy a znehodnocování odkazu našeho druhého prezidenta Edvarda Beneše, o což není nouze v jisté části publicistiky domácí i některých autorů v zahraničí.*

### Světónázorová vodítka Benešovy politiky

Podle Masarykových slov bychom bez Beneše republiku neměli. Beneš pro ni dle Masaryka dřel a dřel pro ni ovšem i po Masarykově skonu. Beneš patří neodmyslitelně k zakladatelům našeho státu a k těm, kdo o stát nejvíce pečovali. Zasloužil se o něj jako TGM. Také k jeho hrobu proto nechodte, páni dnešní prezidentové! Jsme mu dlužni vděk, úctu a vytváření pravdivého obrazu jeho osobnosti a jeho smýšlení, kterým se zde proto zabýváme.

Pro poznání Benešova světónázoru je jedním z důležitých pramenů kniha Comptona Mackenzie „Dr Beneš“, o kterou se zasloužil a kterou přeložil Josef Löwenbach, a vydala ji v roce 1947 ještě včas Družstevní práce. Cenné jsou zvláště rozhovory, jež Mackenzie s Benešem vedl.

Poučuji se z nich, že Beneš byl vychován katolicky. Mši, při níž i ministroval, prožíval jako chlapec vroucně. Dospíváním se v něm probudila kritičnost, zneklidnila ho možnost omylu ze slepé víry a on zaujal k náboženství skeptický postoj. Vlivem Masarykovým se však k náboženství vrátil, ale jako kritický člověk. (Jistě po vzoru Masarykově, který krásně řekl, že „kritičnost není skepse“.)

Beneš se přiklonil, jak uvádí i ve svém obsáhlém čtyřsvazkovém díle Světová válka a naše revoluce (Orbis a Čin 1927 a 1934), k víře v duchovní podstatu společenského života a v „**imanentní teleologii**“ společenského vývoje. To je myslím Benešovo pojmenování Masarykovy víry v Prozřetelnost, v „boží mlýny“.

Na rozdíl od Masaryka Beneš zůstal katolíkem. S Masarykem tu není rozpor. Mezi oběma je jen rozdíl. Univerzalizmus katolicismu imponoval i Masarykovi. Beneš je – snad více než TGM – kritický k protestantství. Uznává sice jeho přednosti, ale soudí, že s protestantismem se na rozdíl od katolicismu spíše ztrácí smysl pro absolutní měřítko, která žádá. Vedle faktu, že fašismus vznikl právě v katolických zemích (v Bavorsku, Itálii, Španělsku), je také fakt, že katolické a při tom demokratické je i Irsko.



Edvard Beneš a francouzský premiér Poincaré

## Masarykův lid

A Beneš souhlasí – byť váhavě – s Mackenziem, že Anglie je proto tak hluboce demokratická, že vlastně nikdy fakticky nepřestala být svou podstatou katolická.

O mladém Benešovi řekl TGM, že bere věci za správný konec. Beneš skutečně zvažuje všechny praktické důsledky všech směrů a uvážlivě tím všechny hodnotí – na rozdíl od našich nepraktických intelektuálů první, druhé i třetí republiky a logicky i těch z disentu, které jsem zblízka poznal. Beneš nepřehlížel, že v Německu byl nejzásadovější odpor proti nacismu právě ze strany katolické. Připomeňme, že TGM oceňoval německé katolíky jako vzdělanější než rakouské.

Ani TGM nefilozofoval samoučelně, protože kolem sebe viděl velké množství mravních problémů, a to nejen v Čechách, ale už i před rokem 1882 za svého pobytu ve Vídni. **Jejich řešením filozofoval prakticky.** Tím méně mohl samoučelně filozofovat Beneš čelící ještě větším zlům. Byl si vědom své odpovědnosti za stát vystavený smrtelným hrozbám. Před těžkým úkolem musel proto stát Patočka, když měl do předválečného sborníku o Benešovi jako prezidentovi napsat stať o Benešově filozofii. Všiml si Benešova kritického vztahu ke skutečnosti. Zvažoval zařazení Beneše mezi kantovce. Proti tomu ale stojí Benešova víra v teleologii **imanentní**, tj. v teleologii poznatelnou a reálně působící tady a teď. K jejímu poznání vede Beneš racionalita. Takto nábožensky, tj. duchovně tedy nejenom cítil, ale i myslel, jak k tomu Masarykovy žáky vedla i paní Charlotte Masaryková. Pravá skutečnost není pro Beneše nic transcendentního. Bere ji jako ideál a jím řídí svou racionální kritiku reálného světa.

Patočka např. posuzuje Benešovo ideální přání, aby v politice neplatila hrubá síla, a nedůvěřivě a asi správně se ptá, zda z tohoto přání plyne, že hrubá síla vskutku neplatí. Užité hrubé síly je často nerozumné, a proto pro Beneše z dlouhodobého hlediska většinou pochybené. Ovšem ani on neváhal sáhnout k síle při obraně demokracie proti nacismu (po jednání Chamberlaina s Hitlerem v Godesbergu v září 1938).

Řekl bych, že Beneš ctí ideál racionálního uspořádání světa v duchu humanistických zásad a že **odchylky od tohoto rozumného uspořádání bere jako méně důležité a zcela jistě dočasné.** Mackenzie si všiml tohoto Benešova optimismu, víry v dobro a v jedné chvíli uvádí i Benešovu vrozenou netrpělivost s tím, že lidé hned nesledují rozumný dobrý cíl. TGM řekl, že v politice je nejhorší netrpělivost (!). Ale rozhodně si nemyslím, že Beneš tím něco pokazil. **V letech 1938-41 si toužebně přál a dychtivě čekal, až demokratické velmoci pochopí svůj a s námi společný zájem.** Bohužel musel i na ně přijít Hitler, aby to pochopily.

Prozíravost Beneše a Masaryka byla úžasná. (Např. už na konci 1. světové války žádal TGM, aby v Rusku měl hlavní vliv Západ, ne Německo. Bolševictví bylo totiž produktem německým.) **Škoda, že tak prozíravé státníky jako byli Masaryk a Beneš, neměly ve 20. století velmoci.** Kéž by i česká publicistika nalezla odvahu se za Beneše postavit a posilovat hrdost naň stejně jako na Masaryka. Zase tu má někdo zájem na tom, abychom byli od obou prvních prezidentů oddělení, a využívá k tomu naší nestálosti, nepevnosti.

Mezinárodní poměry byly za Benešova prezidentství objektivně hrozné. Beneš se však za objektivní potíže nikdy neschovával a všechnu zodpovědnost bral vždy na sebe. Benešovo sebeobětování bylo enormní. Je proto **naší**

**mravní povinností** zajistit, aby tím netrpěl jeho obraz (image). Musí být zbavován všech pomluv, očerňování a obviňování. Kritiku ano, ale nepředpojatou. Zatím mne o své nepředpojatosti žádný antibenešovec nepřesvědčil. Beneše exkulpoval už Peroutka ve svém poúnorovém článku „Byl Beneš vinen?“

Beneš se řídil vírou v ten dobrý cíl historie a **stále věřil**, že se svět nakonec přece jen k němu vědomě upne. Na této víře musí něco být, protože Beneš na ní zakládal své obdivuhodně přesné předpovědi. Jimi udivoval všechen západní svět, např. Edena, Roosevelta a de Gaulla. Za druhé světové války se této jeho prozíravosti dostalo vrcholné satisfakce a všeobecného uznání západním světem. Beneš od počátku, tedy včas věřil, že Západ i Východ budou muset spolupracovat. **To se potvrdilo jako správné nejen v kratším období 2. světové války, ale i po dlouhém období války studené.** Po jejím skončení islámské teokracie opravdu ohrožují Západ i Rusko. I dlouhodobě shodné zájmy Západu a Východu Beneš jasně viděl, ač za jeho života konkrétní podoba tohoto pozdějšího společného ohrožení nebyla ještě patrna. Konfrontace Ruska se Západem byla Benešovi přesto zřejmá díky jeho sociologicky zdůvodněným vizím. Beneš pojímal politiku jako aplikovanou sociologii (doplňovanou ovšem i uměním).

On sám viděl nová nebezpečí zvláště po Stalingradu v roce 1943. Nebyl samozřejmě stoupencem reálného sovětského režimu. Byl vůči němu ostražitý. Jsem přesvědčen, že **smlouvu s ním v roce 1943 podepsal jen kvůli jediné klausuli – totiž té, že Sověty nebudou zasahovat do vnitřních poměrů v našem státě.** Co mohl udělat víc, když Západ na teheránské konferenci zase nedbal Bismarckova „kdo je pánem Čech, je pánem Evropy“ a zase od nás dával ruce pryč?

Benešovi záleželo na jednotě spojenců, a proto proti SSSR veřejně nevystupoval. (V soukromí dle svědectví Ivana Herbena v roce 1945 ano a dle svědectví Drtiny Stalínovi nevěřil už v roce 1938). Doufal, že SSSR se bude dlouhodobě vyvíjet k demokracii. Jiná možnost než toto doufání tu v letech 1945 – 48 nebyla. Ovšem pomalost pohybu ruského medvěda si po Rooseveltově smrti vyžádala zadržování sovětské expanze. Svědectvím Posse-Brázdové lze doložit, že i to si Beneš přál, ale že zdravotní stav mu již nedovolil vlastní účast v tom. Se zesilující se stalinskou hrozbou se množily jeho mrtvičné záchvaty. Cítil s republikou jako s vlastním ohrožovaným dítětem.

Založení ČSR a jiných menších států v roce 1918 bylo nakročením k demokratizaci Evropy. Že se tento proces ubíral oklikami a přes recidivy diktatur, to nesnižuje mimořádný význam tohoto zakladatelského kroku. Měli bychom být hrdí na to, že Masarykovo a Benešovo Československo bylo v čele tohoto vývoje a měli bychom si to připomínat zvláště s blížícím se stým výročím Republiky. Žádné „bývalé“ Československo. Jeho idea dále žije nebo by měla žít alespoň v České republice. Časem možná ožije jako většinová i na Slovensku. Rozhodně i tam má nemalou podporu. Odmítal jsem od počátku polistopadové éry výtky šířené hodnými lidmi z okolí V. Havla, že si předválečná ČSR znepřátelila své sousedy. Ty revizionistické a zfašizované ovšem ano, a to pouhou svou existencí.

Aleš Kolářský

## Masarykův lid

*Mezi T. G. Masarykem a historikem Josefem Pekařem po léta trval spor o smysl (o pojetí) českých dějin. Bylo to velké téma, do něhož se zapojili mnozí další z řad historiků, filozofů, literátů a publicistů. Jakýmsi předstupněm k tomu byla Pekařova přednáška ve Slaném v roce 1900 přednesená u příležitosti Husových oslav. Po ní následoval rozchod mezi Pekařem a realisty. Tuto událost zachycuje stať dr. Zory Dvořákové (Slánský obzor 8, 2000).*

# JOSEF PEKAŘ VE SLANÉM

V roce 1900, ve výroční dny M. Jana Husa, byly na českém venkově pořádány všelidové slavnosti, jejichž organizátory byly zpravidla radikálně pokroková strana, státoprávní, národně sociální a lidová strana (realistická), což byla strana Masarykových stoupenců založená toho roku ve dnech 31. března a 1. dubna.<sup>1)</sup>

Husovské slavnosti se uskutečnily i ve Slaném a jeho okolí. Slánský obzor (IX. ročník) zaznamenal v Kronice za rok 1900 přednášky a slavnosti, které se konaly nejen ve Slaném, ale také v Knovízi, Kolči a Zvoleněvsi a podotkl, že „mimo to plály dne 5. července 1900 na Slánské hoře a na návrších celého politického okresu mohutné ohně“.<sup>2)</sup>

Slánská slavnost byla tu popsána takto: „Manifestační lidová slavnost Husova byla na podnět Odboru Husova fondu pořádána 22 slánskými spolky dne 8. července 1900 o 10. hod. dopoledne ve velké dvoraně tělocvičny za účastenství asi 500 posluchačův, mezi nimiž bylo hojně venkovanů. Z Knovíze přišli Sokolové v stejnokroji. Sotva dozněly velebné zvuky chorálu Kdož jste Boží bojovníci, zpívaného Daliborem, přednesl pěkně, ale slabým hlasem Fr. Procházka Nerudovu báseň Ve stopě lví, načež K. Manšingr uchvátil shromážděné mistrnou recitací Macharových „Dvou matek“. Na to proslovil důstojnou přednášku „O době husitské“ universitní docent dr. Jos. Pekař z Prahy. Škoda, že obsažná přednáška pro slabý hlas pana přednášejícího nedošla náležitého účinku.“<sup>3)</sup>

V čele pořadatelů Pekařovy přednášky ve Slaném stál slánský rodák Rudolf Urbánek,<sup>4)</sup> budoucí známý historik, žák profesora Jaroslava Golla, zakladatele novodobé historiografické vědy. Urbánek pozval do svého rodiště Josefa Pekaře, kterého znal z univerzity jako posluchače jeho přednášek. Pekař byl už tenkrát považován za vynikajícího historika a za nejskvělejší výhonek, přímo za pýchu Gollovy školy.<sup>5)</sup>

Třidvacetiletý Urbánek byl přesvědčen, že pro Slaný nemohl získat lepšího přednášejícího. Jeho uspokojení bylo o to silnější, že před výroční Husovou slavností v Praze studenti žádali Pekaře, aby jim o Husovi přednášel, byli jím však odmítnuti. Pekař na exaltovanost tehdejších husovských slavností pohlížel kriticky. Z tohoto důvodu mladý Urbánek považoval za velký úspěch, jestliže ho přiměl, aby přijel přednášet do Slaného.

Avšak tato událost, která mohla být vzpomínána jen jako významná slánská kulturní akce, byla dalšími okolnostmi posunuta jinam a ukázalo se, že stojí na počátku veřejného Pekařova rozchodu s Masarykovým realismem a realisty. Už v polovině devadesátých let, krátce po tom, co vyšly Masarykovy spisy Česká otázka, Jan Hus, Naše nynější krize, Otázka sociální a některé další, se objevily kritiky

jeho výkladu smyslu českých dějin. K tomu se pojily námitky další, týkající se zejména státoprávní otázky. Masaryk na rozdíl od stoupenců historického státního práva dal přednost právu přirozenému, které umožňovalo vyrovnání Čechů s českými Němci a které vnímal jako etnické a národně spravedlivější.

Profesor Goll se naopak postavil za ideu historického státního práva a toto stanovisko od něho přejal i mladý Pekař. Goll a Pekař měli kritické výhrady proti realismu i po stránce metodologické. Nicméně jejich první kritiky Masarykových náhledů se vyznačovaly akademickou úrovní a byly prosty osobních invektiv, jako se dělo z jiných stran. Byl to sám prof. Goll, Masarykův spolubojovník v rukopisných bojích, který odmítal připustit, aby se na stránkách Českého časopisu historického na Masaryka útočilo.

Masarykovi bylo pod dojmem jeho spisů vytýkáno, že příliš žije přítomností, kterou však hledá v minulosti, že hlásá jevy, které nedokazuje a které se ani v tom smyslu, jak je vykládá, dokázat nedají. Masaryk usilující o obrodu české společnosti, o její zkvalitnění, skutečně hledal v české minulosti to, o čem by bylo možné se v současnosti opřít. Hledal pro český národ vizi, promýšlel politický program, v němž dominantní postavení měla humanita a demokracie – a právě to chtěl nalézt v české minulosti jako oporu pro novodobé směřování českého národa.

Jeho posuzování současnosti bylo věcné a kritické. České společnosti vytýkal, že je polovičatá, nedůsledná, povrchní, lhostejná. Žádal na ní, aby učinila zadost svobodnému bádání, svobodné vědě, aby naslouchala zdůvodněnému argumentu, aby se nezesměšňovala a neponižovala před ostatním světem vírou v rituální pověru. Vytýkal jí netolerantnost, nedostatečnou soudnost, ale také bojácnost. Vytýkal jí neodůvodněné a nesmyslné radikálčení a nedostatek zodpovědnosti.

Nečinil tak proto, aby českou společnost traumatizoval či ji urážel, ale proto, aby se prostřednictvím těchto kritik nad sebou zamyslela a usilovala o své zkvalitnění. Byly to právě jeho kritiky zacílené na českou tehdejší politickou scénu a na veškeré dění v české společnosti, které vůči němu zvedaly vlnu odporu a nenávisti. Útočili na něho jak staročeši, tak mladočeši, radikálové i klerikální kruhy.

Přál si, abychom porozuměli Husovu duchovnímu rozměru, nicméně ve svém spise Jan Hus napsal: „Jsme národ Husův a rádi se tak zoveme – avšak jsme tím národem Husovým doopravdy a ve skutečnosti? Nejsme. Ještě nejsme. V našem národním usilování je veliký nedostatek vnitřního života, života duchovního, vědomí toho, že náš národní program má být pokračováním tradicí reformačních, je slabé.“<sup>6)</sup>



## Masarykův lid

Masaryk v duchu Palackého pojetí českých dějin viděl v husitství jejich vrcholný okamžik. kdežto pro Pekaře byla touto dobou karolinská epocha a ve Václavově vládě nacházel příznaky krize. Polemizoval s Masarykovým stanoviskem, že smyslem českých dějin je nábožensky pojatá humanitní idea. Formuloval vlastní koncepci, podle níž osou českých dějin je idea národní.

Pekař, který ještě v druhé polovině devadesátých let stál na realistickém stanovisku, začal koncem těchto let nahlížet na Masarykovy názory kriticky. Držel se však zatím zpátky. Patřil ke generaci těch univerzitních studentů, kteří stanuli pod silným vlivem profesora Masaryka a jeho realismu. Pekařův postupný odklon od realismu nebyl jednoduchý proces, nicméně sílil; bylo však třeba vnějšího popudu, aby došlo k Pekařově otevřenému vystoupení proti realismu. Tímto popudem byla reakce na Pekařovu slánskou přednášku, jež zazněla ze stránek Času, který byl mluvčím realistického směru. Řídil ho vystudovaný dějepisec, později známý spisovatel a žurnalista Jan Herben.

Co se tehdy ve Slaném 8. července 1900 (a ve dnech následujících) stalo? Město Slaný bylo na konci 19. století živým kulturním a politickým střediskem. Byli tu stoupenci staročechů, mladočechů, sociálních demokratů, klerikálů i strany realistické. Takto názorově orientovaní posluchači naplnili sál slánské sokolovny, aby si poslechli přednášku Josefa Pekaře nazvanou O době husitské.

Pekař hned na úvod řekl: „Nevím, pokud má přednáška bude se hoditi do rámce vaší slavnosti. Není tak vypočtena na oslavu, velebení, jako na poučení. Mám však za to, že prostý výklad snažící se vystihnouti základy, cíle husitství, bude nejvhodnější oslavou doby, jejíž velkým heslem je *pravda*!“<sup>7)</sup>

Na to se ve svém výkladu soustředil na vylíčení jedné z největších chvil husitského hnutí, scény z 10. července 1412, která umožňuje nahlédnout „v mravní hloubku a myšlenkovou opravdovost veliké doby“. Pekař měl na mysli boj proti odpustkům, který se projevil v řadách studentů a pražského obyvatelstva a který přinesl smrt třem mladým lidem. Král totiž nevystoupil proti Husově agitaci přímo, „nýbrž zakázal pouze odmlouvati v kostele kazatelům a bullám papežským pod trestem smrti“. To způsobilo, že tři mládenci, kteří se tomu nepodvolili a v kostele vyjadřovali svůj protest, byli z rozkazu staroměstské rady zajati a na náměstí sťati.

Pekař další vývoj této události vylíčil takto: „Lidé sbíhají se na náměstí k místu popravy, volají rozhořčeně, že stala se křivda, že sami stejně smýšlejí jako popravení mladíci a že chtějí stejně trpěti.“ Sugestivně popsal další okolnosti, které dovedl do okamžiku, kdy „několik dní po 10. červenci při-

chází mnoho set lidí na rynek, volajících konšelům do oken: Chceme také umřítí pro pravdu!...“

Takto vylíčené události přivádějí Pekaře k úvaze, že „v tom musíme dnes viděti hlubokou, nadšenou až zoufalou opravdovost celého hnutí reformního a musíme konstatovati v ne-  
líceném podivu, že tímto svatým zápalem proniknutí byli ne pouze dva tři jednotlivci, vůdcové hnutí, ale především masy, především lid.“ Pekař si klade otázku, odkud vzešel tento zápal, a odpovídá si na ni takto: „Lid potřeboval náboženství a byl nakloněn povahou svou k tomu, chápati je vroucně a hluboce, a tato tendence rostla v něm bezděky rozhořčením a ošklivostí nad tím, pozoroval-li, jak hierarchii tehdejší, mocné a bohaté, je náboženství zpravidla jen předmětem obchodu, stav kněžský jen prostředkem k panování neb nenamáhavému životu a zahálce.“ Tato svá konstatování Pekař doplnil dalšími faktografickými údaji, které dovedl k myšlence: „Ani předchůdci reformy v Čechách,

jako např. Matěj z Janova, ani Vikleř a s ním Hus nechtěli založiti nové náboženství, chtěli pouze, aby svět vrátil se ku starému náboženství katolickému, jak bylo v prvých dobách po Kristu, v dobách své ryzosti. Oni chtěli býti pouze *lepšími* katolíky, než byli katolíci jejich let, a věřili, že jsou lepšími, pravými katolíky – proto tolik rozčilovala Husa a následovníky jeho výtku kacířství!“

Po výkladu o náboženském charakteru husitského hnutí Pekař učinil odbočku, která byla reakcí na současné manifestační přihlašování se k Husově odkazu, což Pekař vnímal jako povrchní gesto a díval se na ně kriticky. Proto nyní ve své přednášce řekl: „Tolik o náboženském rázu a zápalu hnutí – bude vám, velectění, známo asi tak patrně jako mně, že my, děti 19. století, jimž více neb méně je cizí tento svatý zápal, máme

velmi málo práva oslavovati po *této* stránce Husa a dobu jeho. Hus, kdyby dnes z hrobu vstal, nechtěl by znáti nás, národ odvrátivší se od jeho nejhlubších, nejvroucnější citěných ideálů. V tom smyslu tedy národem Husovým nejsme a nebudeme. Co bylo, nevrátí se více.“ Bylo to zejména toto konstatování, které vyvolalo následující aféru.

Pekař již v první části přednášky zaznamenal, že se někteří posluchači zvedli a odešli ze sálu, ale jak se dodatečně ukázalo, příčina byla jiného původu než nesouhlas s jeho přednáškou. Mezi posluchači však byli nepochybně tací, kteří se s Pekařovou poznámkou obracející se do současnosti neztotožňovali, ale to je k odchodu nevypovokovalo. Naopak se zájmem vyslechli, co Pekař přednesl o husitství po stránce národní. Právil: „V popředí hnutí husitského za života Husova je náboženská stránka, ale již tenkrát dere se na povrch mocně druhá stránka jeho, stránka *národní* – husitství je zároveň boj za emancipaci českého ži-



Josef Pekař

## Masarykův lid

vlu z nadvlády nebo spoluvlády německé, hrozný zápas, jenž je, jak slyšíme, zároveň zápasem hospodářským.“

Nyní se uplatnila Pekařova odborná fundovanost, když líčil tehdejší vztahy česko-německé, privilegia německého obyvatelstva v Čechách, okolnosti vydání dekretu Kutnohorského, počestění českých měst (byť násilím) i momenty hospodářské a sociální. Pekař zdůraznil, že města to byla, která se stala předním nositelem národní myšlenky. Podle jeho mínění to byl „druhý, a z dnešního stanoviska pozorováno nejcennější výsledek hnutí husitského“. Toto národní nadšení upevnilo české sebevědomí vůči německému nepříteli, posílilo sbratřování s Poláky a myšlenku všeslovanskou, upevnilo postavení českého jazyka v celém životě.

Pekař však opět zabrousil do současnosti. Pravit: „Ale vzpomínka toho všeho měla přece mohutnou sílu akční a byla to především tato vzpomínka, jíž burcován byl např. v tomto století náš národ k novému životu. Také k této stránce hnutí vrací se naše doba - proč, je cele pochopitelné: stojíme dnes, ač půl tisíciletí nás dělí od doby líčené, na téže pozici, týž rozčilený zápas národní chvil touto zemí jako tenkrát, ale ani k jeho způsobu boje nesmíme se dnes vraceti, ani k jeho logice.“

Pekař v poslední třetině své přednášky poukázal na přesuny majetkové, které se za husitských válek odehrály, kdy církevní statky byly rozchváčeny. Upozornil však, že si města pomohla jen zčásti, kdežto nejvíc se obohatila velká šlechta, zatímco sedlák dál trpěl, ačkoliv v tábořském vojsku zaujímal důležité místo.

V Pekařově přednášce následovala pasáž, která (ač to výslovně nebylo řečeno) reagovala na Masarykovy náhledy a která byla rovněž zdrojem polemik. Pekař řekl: „V ohledu sociálně-politickém neznamena doba ta tolik, kolik se v ní vkládá. Ideje socialistické nebo demokratické ozvaly se sice mezi Táboře, ale zanikly, nemajíce síly, hnutí husitské nedovedlo se tak emancipovati od středověkého myšlení, aby neznalo rozdílu stavů: i jemu je sedlák nesvobodným člověkem a jen objektem výdělku. U Lipan nebyla poražena česká demokracie. Velká myšlenka občanské rovnosti všech lidí, konec středověkého rozdělování národů v svobodné a nesvobodné – vše to náleží teprve době nedávné, století 18. a francouzské revoluci.“ Nicméně vyzdvihl, že to, o čem jsme v husitství usilovali, čeho jsme chtěli dosáhnout a za čím stál celý národ, je jev ve středoevropské minulosti ojedinělý a lze ho postavit po bok revoluci francouzské.

Svůj obsažný a fundovaný výklad uzavřel slovy: „U nás před pěti sty lety, tak lze to říci krátce, ozvaly se poprvé tím způsobem ve středověku **myšlenky náboženské a politické rovnosti**, k nimž Evropa ostatní dospěla mnohem později, částečně reformací století 16., částečně však teprve v 18. století. Nám v tomto ohledu náleží prvenství, malý národ náš vydobyl si svou práci myšlenkovou doby husitské velké místo v dějinách lidského pokroku.“ Pekař ještě podotkl, že jsme se zakrváceli vlastním vítězstvím a že po dvou stech letech nám katolický svět hrozným způsobem splatil svou porážku.

V samotném závěru považoval za nutné zamyslet se nad výrokem německého historika Friedricha Bezolda, jenž se zabýval studiem reformace a také doby husitské a který kon-

statoval, že husité dobývali vítězství ne pro konečné osvobození a velikost svého národa, ale pro osvobození a probuzení svých nepřátel, především Němců. Pekař, zamýšleje se nad tímto výrokem, uzavřel svou přednášku takto: „Můžeme přijmout tento soud s tím však omezením, že i pro osvobození a velikost vlastního národa neslo úsilí husitské ovoce. Z něho čerpal a čerpá národ náš sílu v snažení svém a nadějích svých v těžkém svém postavení. A zde lze nalézt to veliké stanovisko, na němž všichni Čechové mohou se spojit v oslavě a vděčnosti k době husitské!“<sup>(8)</sup>

Byl to zasvěcený a promyšlený výklad, i když v něm byla místa, která nemusela být některými posluchači souhlasně přijata. Nicméně Pekař mohl oprávněně očekávat, že tato jeho přednáška vzbudí respekt a vyslouží si uznání. Avšak 10. července 1900 Čas přinesl v rubrice Směs o přednášce zprávu, která se Pekaře nesmírně dotkla. Informátor se nepodepsal jménem, ale označil se jako „posluchač z Prahy“. Hned v úvodu vnášel světlo do podivného faktu, že někteří účastníci z přednášky odešli. Posluchač, který s nádechem ironie přiznával, že byl zvědav na to, jak Pekař bude ve Slaném „pěstovat kult Husův“, a proto si ho přijel poslechnout až z Prahy, uvedl: „Seděl jsem v páté řadě, a ježto jsem slyšel sotva každé třetí slovo, přesedl jsem si dopředu. Přednes byl tak tichý a nesrozumitelný, že by se asi sotva hodil do užší společnosti, neřku-li do prostorné místnosti sokola slánského. – A nic se proto nemusí p. docent divit, že již po několika minutách jeho řeči posluchači v dalších řadách nerozumíce ani slovo odcházeli.“

Nato se začíná zabývat obsahem přednášky, avšak vytrhává ze souvislostí, nebo zkratkovitě a nepřesně cituje některé Pekařovy formulace, takže v souhrnu to působí až primitivně. Proloženým písmem pak zdůrazňuje ty pasáže přednášky, s nimiž nesouhlasí. Týká se to Pekařova konstatování, že my lidé vyrostlí v 19. století nerozumíme zápalu doby husitské, a proto nemáme právo Husa oslavovat. Informátor zjednodušeně parafrázuje Pekařův výklad o národní stránce husitství a proloženě zdůrazňuje, že počestění našich měst je trvalý a nejcennější výsledek hnutí husitského. Pekařovo odmítnutí myšlenky, že u Lipan byla poražena česká demokracie, vypadá v podání neznámého informátora takto: „U Lipan nebyla poražena česká demokracie, jak my říkáme. A bylo by bláhové domnívat se o našich předcích, že už bojovali za ideje, kterým průchod zjednan teprva před sto lety revolucí francouzskou.“

Závěr referátu o Husově slavnosti ve Slaném dopadl pro Pekaře obzvlášť urážlivě. Stálo v něm: „Dojem, který řečník učinil na obecenstvo, byl velice trapný. Slavnost nebyla ani důstojně zakončena. Poslední číslo odpadlo. – Lidé rozcházeli se neuspokojeni, neboť málokdo slyšel několik souvislých vět.“

Pro Pekařovo sebevědomí to bylo příliš impertinentní. Byl tím pobouřen. Faktem však je, že i jiné zprávy o slánské slavnosti poznamenávají, že Pekařovi nebylo dobře rozumět. Ale v tom nebyla podstata snahy snížit význam jeho přednášky. Nepodařilo se zjistit, kdo se skryl za označením „posluchač z Prahy“, a domněnka, že by to mohl být sám šéfredaktor Času Jan Herben se nikdy nepotvrdila. Zjednodušené a nepřesné parafrázování Pekařových slov, která

## Masarykův lid

referát obsahoval, a ani jeho stylistická a jazyková stránka na Herbena neukazují.<sup>9)</sup>

Dotčený a rozhněvaný Pekař nemohl tuto „zprávu“ nechat bez odezvy. Reagoval na ni zaslánem do německé Politik, které vyšlo 13. července 1900 pod názvem „Na adresu Času“. Dokládá v něm, že jeho přednáška byla projevem jeho přesvědčení založeném na studiu, a to je s to obhájit proti komukoliv. Obhájí to i proti těm, kteří své právo ke kritice shledávají v tom, že jsou dopisovateli Času. Další pasáž Pekařova zaslána byla jednoznačně zacílena na okruh těch, kteří se jako stoupenci realismu shromažďovali kolem Času. Pekař prohlásil, že právo svobody studia a svobody přesvědčení vždy obhájí „proti terorismu pokleslého tisku, jenž se ohání neustále heslem svoboda přesvědčení a kaceřuje ve svém omezeném autoritářství každého, kdo nechce být ve vleku jeho, proti terorismu, jenž má plná ústa ‚vědy‘ a ‚vědeckosti‘, a ve všem zatím pěstuje čirý diletantismus, proti terorismu, jenž žádá prohlubování studia a programů, a z povrchností a odporů nevychází, proti terorismu, jenž se osměluje oslavovat mravní odpovědnost Husovu a hlásat – humanitu!“<sup>10)</sup>

Pekař předpokládal, že Čas bude na to reagovat, a navíc se snažil zjistit, kdo to byl, jenž referoval v Čase o slánské slavnosti. To potvrzuje zmínka v Pekařově dopise z 20. července 1900 zasláném prof. Jaroslavu Gollovi.

Vztah mezi někdejším učitelem a žákem dávno přerostl v hluboké přátelství, o čemž vypovídá jejich rozsáhlá celoživotní korespondence. Avšak povahové rozdíly i věkový rozdíl, který mezi nimi byl (v roce 1900 byl Goll čtyřiapadesátiletý), se promítly nejen do charakteru dopisů, ale i do jejich vzájemného oslovení. Pekař zpravidla oslovuje Golla „můj milý (nebo můj milovaný) pane profesore“, kdežto Goll se k němu obrací s oslovením „můj milý hochu“ – a tyká mu. Však se také Pekař v těchto letech k němu obracel se svými záležitostmi nejen jako k uctívanému učiteli, ale leckdy jakoby ke svému otci.

Pekař v druhé polovině července odjel na dovolenou do Ferleitenu, jižně od Salcburku. Ale i tam mu přicházely české noviny, proto i tam s napětím čekal na reakci Času. Gollovi v dopise poznamenal: „Nár. Listy dostávám již druhý den dopoledne: včera jsem dostal také Čas, kde nebylo zase nic. Dr. Hofman mi povídal, že nebudou odpovídati nic (protože nemohou), že zprávu přijal do listu nějaký Tůma za nepřítomnosti Herbenovy (dodal, že již bylo třeba, aby někdo jim řekl ‚pravdu‘).“<sup>11)</sup>

Pekař se dočkal 25. července 1900, kdy v Čase na Pekařovo zasláno v Politik odpověděl sám Jan Herben. Ten zřejmě poznal, že některé formulace v referátu „posluchače z Prahy“ byly zjednodušené a nepřesné, a proto si počkal na vydání Pekařovy přednášky ve slánském Svobodném občanu, což mu umožnilo, aby na ni mohl reagovat obšírně a věcně.

V úvodu se však pozastavil nad skutečností, že v Praze Pekař odmítl přednášet o Husovi studentům, a to z toho důvodu, že jsou mu nyní husovské oslavy nesympatické. V zasláné pro Politik však Pekař upřesnil, že jsou mu nesympatické ty oslavy, „jež pořádají politické žurnály en masse (hromadně, vcelku pozn. Z. D.), jež pořádají k účelům až uboze světským“.

V další části textu se Herben zaměřil na Pekařův výrok, který se ho nejvíce dotkl a který zněl, že jako děti 19. století nejsme a nebudeme národem Husovým. Herben konstatoval, že Pekař náboženský rozměr zatlačil do pozadí, aby se věnoval národnímu a sociálnímu významu husitství.

Své stanovisko vyjádřil Herben těmito slovy: „Ano, rozčiluje nás tento názor dra Pekaře. Současníkům byl Hus náboženským reformátorem, náboženskou reformou svou stal se velikanem dějin, my na jeho význam jinak hledět nemůžeme ani dnes. Obrodit společnost v duchu křesťanském, zlepšit mravnost v národě svém (a v lidstvu vůbec) usiloval Hus, a když po *této* stránce nebudeme ho oslavovat, nebudeme ho vůbec oslavovat. Neboť, položí-li se důraz na národnostní hnutí husitismu, pak Hus ustoupí do pozadí a sláva patří Žižkovi a Prokopům. Stěžejná myšlenka Husova je náboženství a mravnost. Hus stál na bibli. Kdo stojí na tomto základě, u toho se rozumí samo sebou, že bude i pravým vlastencem, pracujícím o blaho svého národa, ne však nespravedlivým k národům jiným.“<sup>12)</sup>

To, co Herben dál píše, je v podtextu obhajoba Masarykova výkladu, na jehož spis (bez uvedení názvu) upozorňuje, aniž by Masaryka jmenoval. Poznamenává: „Jak to tedy myslíme my, když chceme býti cititeli Husovými? A když toužíme, aby celý národ *po této* stránce byl národem Husovým? Není předně pravda, že se odvrátil *celý* národ od jeho nejhlubších ideálů. Jsou posud v českém národě zbytky, které stojí na bibli jako Hus. Ale jsou i přechetní lidé, kteří nestojí na tom základě církevním – a právě mnozí z realistů – a přece se hlásí k ideálům Husovým.“

Jak to při takové polemice bývá, vychází věcné téma, kvůli němuž se spor rozhořel, ustupuje v zápalu boje do pozadí a naopak se začínají ventilovat současné záležitosti i osobní momenty a vztahy. Herben píše: „Kdyby pan dr. Pekař byl vytkl ve svém zasláné *jen Času*, že nejsme důslední, že v praxi chybujeme proti theorii, sklopili bychom oči a mlčeli. Dojista máme své slabosti. Ale jakmile dr. Pekař mluví s potupnými vtipy o celé straně naší, jíž vyčítá nepřímou švindl s Husovým jménem, jakmile hesla: humanita, nenásilí, rozumná politika nazývá *dekorací*, pak se dopustil skutku, jehož by se svědomitý člověk a povoláný řečník z Husova týdne nemohl odvážit. Tento skutek nebude mu nikdy odpuštěn.“

Herben, který jako žurnalista byl pověstný svou bojovností, se tímto odsudkem nespokojil. Potom, co připomněl a ocenil Pekařovu reakci na urážlivý projev německého historika Mommsena o českém národě, zakončil svou polemiku s Pekařem konstatováním: „Tato odpověď Mommsenovi vynesla tehdy dru Pekaři nejen slávu v národě, nýbrž i pověst, že jest realistou. Tak přiléhala k názorům, jež dnes dru Pekařovi jsou – dekorací. Tehdy nebyly dru Pekařovi nesrovnatelné pojmy: ‚Husova opravdovost‘ a ‚humanita‘. Tehdy by dr. Pekař nebyl mohl napsat větu: ‚Čas snad nyní porozumí, proč jsou mi Husovy slavnosti *jím* tolik protežované, nesympaticky!‘ Ale ovšem přišla doba, kdy realisté jsou zas jednou v národní klatbě, a proto opatrní lidé posílají nám odříkací listy (Listy Filologické) a snaživí lidé dokonce zdvihají na nás kámen...“<sup>13)</sup>

Herben tím narazil na obrovské útoky, kterým byli realisté vystaveni v souvislosti s hilsneriádou.<sup>14)</sup> Tím ovšem



## Masarykův lid

přilil oleje do ohně, protože se dotkl nejen Pekařova postupného myšlenkového odklonu od realismu, ale také Pekařovy cti. V té chvíli padly Pekařovy dosavadní zábrany a nastal okamžik jeho veřejného rozchodu s realismem.

Stalo se tak 5. srpna 1900 v druhém Pekařově zaslání opět uveřejněném v *Politik*. Pekař v něm nejdřív vysvětluje, proč odmítl pražským studentům přednášet o Husovi. O přednášku byl požádán funkcionáři stranického evangelického spolku, kteří však slavnost označovali za univerzitní. Objasnil, proč nesouhlasí, aby husovských oslav bylo zneužíváno ke stranickým cílům. V případě slánské přednášky se to však mělo jinak. Požádali ho o ni jeho posluchači, kteří ji pořádali ve prospěch Husova fondu.

O svém vztahu k realismu napsal: „Byl jsem horlivým, náruživým časistou, bránil jsem váš orgán a vaše stanoviska až do ochraptění. Nelituji toho dnes nikterak – tenkrát Čas vskutku něco rozumného chtěl, tenkrát boj jeho za myšlenky rozumné politiky a rozumného pokroku proti bezmyšlenkovému radikalismu, proti starovlastenecké romantice, proti strnulosti a zpátečnictví v oboru kulturním vůbec budil v tisících srdcích radostný ohlas, tenkrát to byl list dobrý, snad velmi dobrý, a my mladí byli všichni zuřivými časisty. Však ten Čas minul. A my přestali být časisty, protože jsme chtěli zůstat realisty, pane dr. Herbene, činíte dnes pravý opak toho, co jste zastával dříve, dopouštíte se všeho toho, proti čemu jste se kdysi v listě svém slavně bil, všeho, od té jednostranné, nenávislné a často nepoctivé kritiky, kterou sledujete politiku strany vedoucí... (míněna je mladočeská strana – pozn. Z. D.) až do těch policejních a udavačských návrhů, jimiž pomalu předstihujete pronásledovanou Vámi kdysi „vlastenčící policii“ a až do těch nízkých osobních notickek, jež někdy hrozí snížit úroveň listu Vašeho k známé výši revolverových plátků.“<sup>15)</sup>

Na Herbenovu poznámku o snaživých lidech, kteří nyní na realisty zdvínají kámen, reagoval slovy: „Jsem mladý, chci se něčím stát. V tom smyslu jsem snaživý, a bylo by hanba, abych nebyl. Ale vím, co chcete říci. Chcete ukázat na mne jako na štrébra, jenž z osobní spekulace mění frontu. Ale co naznačujete, je hloupé. Nepotřebuji to.“

Byl to rozchod tvrdý a definitivní. Šlo v něm o zdůvodněné přesvědčení, jež obě strany měly a obě je vehementně hájily. Ale byly v tom i některé momenty osobní. Pekaře nepochybně pálilo snížení významu obsahové stránky jeho přednášky i jeho řečnický neúspěch. Mohlo se však do toho promítnout i to, že Čas, který tak polemicky reagoval na Pekaře, současně vysoko vyzvedl přednášku Václava Novotného „Hus na koncilu kostnickém“.<sup>16)</sup> Pekař viděl v Novotném, který byl dalším významným představitelem Gollovy školy a stoupencem Masarykova realismu, svého konkurenta. Ale to byly zřejmě momenty okrajové. Podstatné bylo, že rozchod s realismem Pekař vnímal jako rozchod ve věcech přesvědčení a zásad.

Jak moc Pekaři záleželo na tom, aby prof. Goll byl do celé záležitosti vyprovokované slánskou přednáškou zasvěcen, ukazuje skutečnost, že mu vytištěnou přednášku okamžitě zaslal do Třeboně, kde Goll s rodinou trávil prázdniny.<sup>17)</sup> Přednáška nebyla psána pro tisk, ale reakce Času na ni způsobila, že Pekař souhlasil s jejím vydáním.

Prof. Goll však ve svém dopise z 28. července 1900 Pekaři radil, aby Času neodpovídal, leda že by ho k tomu pohnulo to, co napsala Alétheie, kterou mu dokonce sám poslal. Přesto poznamenal: „Ostatek, pročs do toho lezl!“<sup>18)</sup> Katolicky orientovaná Alétheia sledovala s živým zájmem, co se odehrálo mezi Časem a Pekařem. Citovala z Pekařovy slánské přednášky, že lidé 19. stol. jako nábožensky lhostejní nemají právo po náboženské stránce oslavovat Husa. Sama k tomu dodala, že Pekař chtěl zřejmě říci, že je vůbec proti husovským oslavám, které jsou farizejsky pořádány pro světské účely a jsou buď anachronismem nebo lživé. Ještě tu bylo poznamenáno, že se těší na vydání Pekařovy přednášky tiskem.<sup>19)</sup> Pekaři se však takovéto psaní nelíbilo, pochopil, že jeho názorové postoje mohou být posouvány jinam, než kde skutečně byly, a že mohou být zneužity pro skupinové zájmy. To se projevilo v pozdější době, kdy odmítal, aby se ho klerikální kruhy dovolávaly jako autority.

Na Gollovu radu, aby se dál nezapléтал do konfliktu s Časem, nemohl reagovat, protože nové zasláno již do *Politik* odevzdal. Gollovi napsal: „Co Herbena se týče, odpověděl jsem a to dosti obšírně. V pátek poslal jsem to express (11. čtvrtek!) Brettrovi (redaktor *Politik* – pozn. Z. D.). Vyšlo-li to v neděli, či vyjde-li to zítra, nevím: také o obsahu nic psátí nebudu, protože dostanete *Politik* dříve asi do ruky než tento list. Ale nesmlčel jsem mu nic a pověděl, co si myslím, velmi otevřeně a tu a tam snad i silně. Těch lidí se nebojím a mlčet nebudu, třeba by sám obrprorok vystoupil na bojiště. Za Alétheiu děkuji – myslím, že budou mít velmi málo radosti z mé přednášky. Je to stejná banda na obou stranách – jesuité tam i zde.“<sup>20)</sup> Konečně tu bylo přímo poukázáno na Masaryka, což Pekař učinil termínem „obrprorok“.

Rozchod mezi Pekařem a realisty z Času byl jeho zaslánem z 5. srpna uveden ve známost, ale dovršen až na podzim 1900. Bylo to potom, co staročeská revue *Osvěta* otiskla kritiku Rámcového programu strany lidové (realistické) z pera Bohuše Riegra, který nepřímě obžaloval realisty z nevlastenectví. Masaryk na to odpověděl obsažnou a ráznou replikou *Právo historické a přirozené*, která Golla a Pekaře pobouřila a zpečetila jejich rozchod s Masarykem.<sup>21)</sup>

Ozvukem přestálého sporu, jež vyprovokovala slánská přednáška a který stál na počátku mnohých dalších sporů a polemik,<sup>22)</sup> byla ještě ironická poznámka v Čase, který 29. srpna 1900 otiskl noticku: „Český list soudí, že p. dr. Pekař nikdy nebyl realista: realismus páně Pekařův byla auto-sugesce. Pan Pekař byl prý od počátku mladočech“. Na to Pekař reagoval v dopise prof. Gollovi z 30. srpna 1900 slovy: „Čas mne ve svém záchodku (excusez) opětně poctil nesrozumitelnou narážkou: Český list prý o mně praví, že nejsem realista, nýbrž mladočech.“<sup>23)</sup>

Pekařův text z 5. srpna v *Politik* je považován za významný pramen pro objasnění jeho myšlenkového vývoje po stránce politické. Z toho důvodu na něj poukázal Kamil Krofta<sup>24)</sup>, ve svém projevu roku 1930 na slavnostní schůzi v Historickém klubu u příležitosti Pekařových šedesátin. Krofta jako další významný reprezentant Gollovy školy, avšak stoupenec Masarykovy filozofie českých dějin, těšící se respektu pro své charakterové kvality a hluboké pře-

## Masarykův lid

svědčení demokrata, hovořil zasvěceně o Pekařově historickém díle i o Pekařově myšlenkovém vývoji. A právě v této části svého projevu poukazoval rovněž na Pekařovu slánskou přednášku z roku 1900 a mnohé její pasáže citoval. Kroftův projev o Pekařovi je současně noblesní ukázkou, jak vypadá tolerance k jinému názoru, než je názor vlastní.

V závěru slavnostní přednášky k počtě Pekaře Krofta pravil: „Pekař, jemuž vždy bylo z duše protivno zneužívání vědy historické k účelům stranické agitace, je vůbec příliš historikem, příliš zaníceným zastáncem pravdy, práva, duchovní svobody a rozumného pokroku, aby se jeho díla a jeho názorů mohlo užívatí k umělému a tendenčnímu zkreslování naší minulosti v tom či onom smyslu. Mužná odvaha a důstojná rozhodnost, s nimiž vždy otevřeně hájil toho, co pokládal za pravdu, pohnuly také mne k tomu, abych jasně pověděl, v čem s ním nemohu souhlasit. Nepochybuji, že se nepohorší mou kritikou. Ale přece bych nakonec rád řekl, že nesouhlas s Pekařem v četných a závažných věcech nijak nemůže býti na újmu opravdové a hluboké úctě, s níž se skláním před jeho životním dílem, tím méně pak upřímnému a oddanému přátelství, jež chovám k jeho milé a vzácně šlechetné osobě. Přeji mu, aby své životní dílo mohl rozmnožiti ještě mnohým plodem svého jedinečného nadání a neúmorné píce a aby ještě dlouho byl zachován naší vědě, našemu národu a zvláště nám všem, kdo jej máme rádi.“<sup>25)</sup>

Kroftův projev, v němž je tolik pozornosti věnováno Pekařově slánské přednášce, současně dokládá její významné postavení v Pekařových výkladech doby husitské. Její význam se pak zvětšil tím, že stojí na počátku závažných polemik a názorových střetů mezi realisty a tehdejšími odpůrci realismu (i samotným Pekařem).

### Poznámky:

- 1) O tom viz Dvořáková, Zora: Než se stal prezidentem (T. G. Masaryk a realisté - 1882-1918), Praha 1997
- 2) Slánský obzor, roč. IX., 1901, str. 118
- 3) Tamtéž, str. 112
- 4) Rudolf Urbánek (\* 7. 9. 1877 Slaný - † 26. 7. 1962 Praha), specializoval se na husitství, vládu Jiřího z Poděbrad, na dějiny Jednoty bratrské a český humanismus. Byl profesorem Masarykovy univerzity v Brně.
- 5) Jaroslav Goll (1846-1929), byl průkopníkem moderních kritickopozitivistických metod v českém dějepisectví. Hlavní úkol viděl ve studiu českého historického vývoje v kontextu evropských dějin. Na základě svých metodologických přístupů vytvořil na univerzitě významnou historiografickou školu (tzv. Gollovu školu), z níž vyšla řada předních českých historiků.
- 6) T. G. Masaryk: Jan Hus, vyd. III., str. 7
- 7) Pekařova přednáška byla otištěna dne 13. července 1900 v slánském Svobodném občanu (Neodvislém orgánu severozápadních Čech).
- 8) O Pekařově přednášce ve Slaném se zmínil Čeněk Chyský v článku „Profesor Pekař a Slaný“, otištěném 19. 4. 1940 v časopise Světlo vydávaném ve Slaném. Chyský však uvádí chybnou dataci konání přednášky - rok 1901.
- 9) O tom rovněž Kalista, Zdeněk: Josef Pekař, TORST 1994, str. 156-158.
- 10) Politik XXXIX., 13. července 1900. O sporu mezi Pekařem a Časem rovněž in: Kučera, Martin: Pekař proti Masarykovi, Praha 1995, str. 19-20.
- 11) Listy úcty a přátelství, Vzájemná korespondence Jaroslava Golla a Josefa Pekaře, v Praze 1941, str. 225. Zmíněný Hofman byl mladý velmi talentovaný historik z Gollovovy školy, který však záhy zemřel. Tůma byl bratrancem manželky Jana Herbena, spolupracoval s redakcí Času.
- 12) Čas. roč. XIV., 25. července 1900.
- 13) Narážka na Listy filologické, roč. XXVII., str. 136-149 se týká filologa Josefa Krále, který po léta stál po boku Masarykově, ale nyní se s Časem a realisty rozešel.
- 14) Viz Kovtun, Jiří: Tajuplná vražda, Případ Leopolda Hilsnera, Praha 1994, rovněž Dvořáková, Zora: Než se stal prezidentem, Praha 1997, zde také odkaz na ostatní literaturu.
- 15) Politik, roč. XXXIX, 5. srpna 1900
- 16) Kalista, Zdeněk: Josef Pekař, str. 158
- 17) Gollův dopis Pekařovi z 23. července 1900 in: Listy úcty a přátelství, str. 226-228
- 18) Listy úcty a přátelství, str. 231
- 19) Tamtéž
- 20) Tamtéž, str. 223
- 21) Kučera, Martin: Pekař proti Masarykovi, Praha 1995, str. 21
- 22) Viz Spor o smysl českých dějin 1895-1938, TORST 1995
- 23) Listy úcty a přátelství, str. 247
- 24) Kamil Krofta (1876-1945), autor řady vědeckých studií a rozsáhlých syntetických děl i populárně historických publikací z historie české reformace, agrárních dějin, národnostních dějin ve střední Evropě aj. Od roku 1920 v diplomatických službách, 1936-38 ministr zahraničních věcí. Za nacistické okupace v odboji, 1944 zatčen a vězněn v terezínské Malé pevnosti. Na následky věznění krátce po osvobození zemřel.
- 25) Český časopis historický, XXXVI, 1930, příloha, str. 3-34

Zora Dvořáková

Umět pracovat, to jest talent.

F. Baillo



*Otiskujeme líčení Ludka Navary o vězeňských letech Václava Havla, jak o tom vypráví ve své knížce „Nové příběhy železné opony“ (vyd. Brno 2007).*

## VĚZEŇ ČÍSLO 9658, VÁCLAV HAVEL

„Co mne zneklidňuje, je tedy opravdu jen to, že nevím, co mne čeká, nebo co se na mne chystá, nebo co mi hrozí,

*Václav Havel; Dopisy Olze*

Václav Havel byl ve vězení vícekrát. Nejdéle po odsouzení za údajné podvracení republiky 23. října 1979. Tehdy mu nabídli, aby odjel na Západ, za železnou oponu. Mohl se vyhnout věznění a žít si lépe. Odmítl a... zůstal ve vězení. Byl svědkem ponižování vězňů, šikanován dozorci a nakonec těžce onemocněl zápallem plic. Z vězení byl propuštěn v únoru 1983. Ihned byl převezen do pražské nemocnice Pod Petřínem.

Říkal tomu pohotovostní balíček. Stihl si ho vzít a už se jelo. Bylo pět hodin ráno, 29. května 1979. Tajní policisté ho nacpali do auta. V pohotovostním balíčku měl ty nejnnutnější věci, hygienické a zdravotnické potřeby. Tušil, že balíček se tentokrát bude opravdu hodit. Spolu s ním byli zatčeni další členové Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS), pět jich bude odsouzeno k mnohaletým trestům vězení.

Vlastně na tom nebude úplně nejhorší. Čtyři a půl roku za mřížemi je přece jen méně než pět. Tolik totiž dostal jeho kolega z VONSu Petr Uhl.

Ale když budeme tuto délku měřit očima člověka, který do vězení nemusí, jsou čtyři a půl roku života opravdu hodně dlouhou dobou.

A Václav Havel do vězení nemusel. Hned na začátku mu nabídli, aby odjel do zahraničí. Do svobodného světa. Do USA. Nebude to prý žádný problém. Komunistické Československo bylo v té době pozoruhodnou zemí. Občany, kteří utíkali na Západ, nechali představitelé této země střílet na železné oponě, ale ty, kteří byli pro ně nepohodlní, tam nutili odejít násilím. A když odmítl, posílali je do vězení. Jako Václava Havla.

Pro něj ta nabídka přišla ještě před soudním procesem, když byl ve vazbě. „Přijeli za mnou jacísi plukovníci, vzali si mne do jiné místnosti a přivezli tam i moji ženu. Já jsem totiž řekl, že o tak vážných věcech se musím poradit i s ní,“ popisuje Václav Havel.

Porada s manželkou se sice odehrávala mezi čtyřma očima, ale uší tam bylo víc. Rozhovor tajná policie pečlivě monitorovala. Tedy odposlouchávala. „Z toho rozhovoru vyplynulo, že takovou nabídku přijímat nebudu. A už mne poslali pryč a nebavili se se mnou, protože výsledek už věděli předem z toho odposlechu,“ vypráví.

Přítom rozhodování nebylo tak jednoduché, jak se zdálo na první pohled. Navrhli mu totiž, že když prý nabídku přijme, propustí i ostatní. „Takže mám ve svých rukou jejich osud. Byly to vlastně takové sugestivní vydírací argumenty,“ říká Havel.

Odmítl to. Už z principu.

Chtěl pokračovat v tom, co začal. V práci, mezi jejíž rizika patřilo i uvěznění. S tím se počítalo. „Bylo by jaksi demoralizující, kdybychom najednou začali té práce nechávat a odcházet jinam. Koneckonců jsem tu doma a co mne má kdo vyhánět,“ říká.

Takže ho čekal soud.

22. října 1979 se sešel soudní senát ve složení: Antonín Kašpar (předseda), Zdeněk Bureš, Marie Žáková, Aloisie Faktorová a Miloslav Ševčík. Nebylo to zřejmě složité jednání.

O den později totiž bylo rozhodnuto: Všichni obžalovaní spáchali trestný čin podvracení republiky!

Což znamenalo: ... z nepřátelství k socialistickému společenskému a státnímu zřízení republiky prováděli podvratnou činnost proti jejímu společenskému a státnímu zřízení a proti jejím mezinárodním zájmům, přičemž tento čin páchali ve spojení s cizím činitelem a ve větším rozsahu ...

Nebo ještě jinak: ... vyhotovili postupně velké množství písemností, v nichž hrubým způsobem pomocí vymyšlených nebo záměrně zkreslených údajů byly hrubě napadány bezpečnostní orgány, prokuratura, soudy a sbor nápravné výchovy, tyto písemnosti rozšiřovali v ČSSR a dávali je k dispozici i do zahraničí, kde byly využívány k útokům proti ČSSR v západním a emigrantském tisku a v relacích různých vysílaců typu Svobodná Evropa.



Vězeňské foto V. Havla - rok 1989

Prostě se rozhodli, že nebudou mlčet o tom, co vidí kolem sebe.

A hájili to rozhodnutí i před soudem.

Václav Havel ve své obhajovací řeči připomněl svou nedávnou vlastní zkušenost, kdy byl na základě nepravdivých výpovědí příslušníků Sboru národní bezpečnosti zatčen a obviněn z útoku na veřejného činitele. Naštěstí se našlo dost svědků, kteří jeho verzi potvrdili, takže obvinění bylo staženo.

Ale co kdyby se dost svědků nenašlo?

Co s takovými případy, kdy jsou nevinní lidé posíláni komunistickou justicí do vězení a nikdo se o tom ani nedoví?

## Masarykův lid

„Má čerstvá zkušenost měla na můj vstup do VONSu bezprostřední vliv,“ prohlásil Havel před soudem.

A pokračoval: „VONS vyslovoval kritické připomínky k práci bezpečnosti a justice. Jelikož však žaloba má a priori bezpečnost a justici za neomylné, a tudíž nedotknutelné, prohlašuje tuto kritiku za podrývání. Jako ty, kteří podrývají, pak nás označuje za nepřátele. A VONS jako sdružení nepřátel pak posléze proměňuje v nelegální protistátní organizaci. Z hanlivého verbálního označení určité práce je odvozeno hanlivé označení jejích pohnutek a takto vzniklé nízké pohnutky se nakonec stávají důkazem nelegálnosti stíhané práce.“

Jeho obhajovací řeč byla dlouhá, přesná a výstižná. A zbytečná.

Kromě Havla a Uhla poslal soud do vězení ještě Jiřího Dienstbiera, Václava Bendu a Ottu Bednářovou. Dana Němcová vyvázla „jen“ s podmínkou.

Bylo rozhodnuto. Stane se číslem 9658.

Do věznice v Heřmanicích u Ostravy byl Havel převezen 7. ledna 1980. Tam už ho čekal jen všední vězeňský život. A pohovory. A kázeňské tresty, jako bylo snížení kapesného, zákaz návštěvy nebo přijetí balíčku. Nebo umístění na uzavřeném oddělení.

V Heřmanickém vězení ale nebyl zcela osamocen. Spolu s ním tam svůj čas nedobrovolně museli trávit i Jiří Dienstbier a Václav Benda, odsouzení spolu s ním v procesu s VONSem.

Dávali si vzájemně číst své dopisy, které posílali domů. Žádný předpis to nezakazoval. „Rozvíjeli jsme tam různé úvahy. A šlo o to, abychom tam nepsali všichni to samé a rozdělili si témata, protože jsme věděli, že si to manželky a přátelé dávají vzájemně číst.“

Jenže osmého března 1980 se Havel nacházel na ošetřovně. Byl nemocen. Viděl, jak jeho přátelé mají vycházku a pochodují venku. Poblíž ošetřovny. Rozhodl se, že jim zkusí ten dopis hodit. Udělal to. Bylo půl třetí odpoledne, když to spatřil dozorce a hlásil nadřízeným. Havla čekal další pohovor a záznam o kázeňském přestupku.

Ukázalo se navíc, že Benda a Dienstbier se delší dobu zdržovali v zakázaném prostoru až do chvíle, než je zadržel strážný.

„Já jsem jim hodil svůj dopis z okna v rámci té naší trojvýměny a předpokládal jsem, že bachař na té věži si toho nemůže všimnout, protože byl daleko. A on si toho všiml. Což mělo své následky,“ vzpomíná Havel.

Podle jeho vězeňského spisu to vypadá, že pohovory musely být na denním pořádku. Například v hlášení z 22. srpna 1980 se píše: *Proveden pohovor, ve kterém mu bylo zdůrazněno co a jaké písemnosti může mít u sebe v držení (pouze osobní dopis – poslední a úřední poštu). Byl mu povoleno sešit, kde si může psát koncepty žádostí atd. Tento sešit je pouze pro potřebu v ústavu, dále má povoleno mít diář. Opětovně byl poučen o tom, aby psal v dopise stručně a srozumitelně. Nepsat dvousmyslné věty, části dopisu. Zavadný dopis založen do osobního spisu ...*

Když si Havel stěžoval na přísný režim, čekal ho další pohovor.

Takže hlášení z 9. října 1980 obsahuje závěr: *I nadále věnovat zvýšenou pozornost z hlediska plnění základních po-*

*vinností, kdy nebudou nedostatky v jeho chování a jednání tolerovány...*

V téže době se dostal do problémů třeba jen proto, že napsal dopis za jiného negramotného vězně. Což se prý nesmělo. Spoluvězeň se jmenoval Biháři, byl to Rom s vězeňským číslem 8838. A část spoluvězňů ho prý uznávala jako autoritu. „Biháry, to byl takový cikánský král. V Heřmanicích byl významným vězněm, ctěný komunitou svých romských spoluvězňů,“ popisuje Havel.

Vedení věznice ovšem Havlovu pomoc vyhodnotilo jako kázeňský přestupek. Jeden z mnoha.

*Jmenovaný odsouzený porušil Řád pro výkon trestu tím, že napsal odsouzenému 8838 Bihárimu dopis o propuštění z výkonu trestu a o řešení dalších sporných otázek v civilním životě... To přesto, že věděl a byl poučen, že odsouzení si mohou žádosti a stížnosti psát a podávat jen za svou osobu. O tom, jak si měl negramotný Biháři stížnost sám za sebe napsat, se však v záznamech nic neobjevuje.*

Zajímavé je i Havlovo vzpomínání na to, jak se o tom vedení věznice dozvědělo. Havel totiž psal Bihárimu dopis v místnosti, kde mohlo být více vězňů pohromadě. „A protože tam bylo víc vězňů, tak se našel samosebou ten jeden, který mne prásknul. Ale Biháry nebyl jediný, kterému jsme my, tedy političtí vězni psali dopisy. Někdy jsme nepsali jen odvolání prokuraturě, soudu, advokátovi, ale i dopisy manželkám,“ vzpomíná Havel.

S „pozorností“ spoluvězňů ale musel vždycky počítat. Bonzáci, tak se udavačům za mřížemi říkalo. Často je na ně štváli dozorci a často jim to nevycházelo. „Protože se nás většinou chodili ptát, co vlastně na nás mají udávat, abychom na to měli vliv a mohli to usměrňovat a trošku mást,“ vzpomíná Havel. Horší podle něj byli takoví, kteří se s dozorci tiše domluvili, že svým spoluvězňům třeba vykradou skříňku. „Zvláště pro kuřáky to byla tragédie,“ dodává.

V Heřmanicích měl ale vězeň Havel těžkosti i se zaměstnáním.

29. září 1980 ukončil kurz paličů a nastoupil jako obsluha paličského stroje. Jeho morálka je hodnocena zpočátku jako průměrná, později však dopadá v hodnoceních hůř. Neplní výkonové normy.

*Jmenovaný je pracovní zařazen na pracovišti VŽKG 968, provoz technošrotu. Za uplynulé období byl vyhodnocen mistrem jako neplnič z vlastní viny, kdy výkonovou normu neplnil, protože v práci je pomalý a nevyvíjí snahu pro zajištění a splnění výkonové normy.*

Havel sám na tuto vězeňskou práci vzpomíná takto: „V Heřmanicích nás dali schválně k té nejtěžší práci, o které věděli, že na ni nebudeme stačit. Ty normy byly velmi vysoké. Což otvíralo pestrskou škálu možností, jak nás dál trápit, když jsme takzvaní neplniči.“

Přitom samotné pracovní nasazení nemuselo na zajištění dobrého výsledku stačit. Při svařování roštů autogenem, kde Havel pracoval, byly totiž normy nastaveny tak podivně, že zvýhodňovaly ty, kteří svařovali velké rošty. Jednoduše to šlo s velkým roštem rychleji od ruky. Což vězni okamžitě zjistili. A zařídili se podle toho.

„Ráno se vězni rozběhli šilným úprkem a začali se rvát o ty rošty, protože každý chtěl ten největší, aby snadněji splnil normu. Ale já jsem na tuto hru nepřistoupil. Krácel

## Masarykův lid

jsem zvolna, takže na mne zbyl ten nejmenší rošt, čímž už jsem byl předem určen k tomu, že budu neplnič, ale bylo mi to celkem jedno,“ vzpomíná Havel.

Léto 1981 mu přinese dvě novinky. Evropský parlament vydá rezoluci žádající propuštění československých politických vězňů. Havel je v ní přímo jmenován. A o pár dní později je po krátkém pobytu ve vězeňské nemocnici poslán do Plzně na Bory.

Do Heřmanic se už nevrátí.

V zaměstnání už nebude muset poslouchat, že neplní normy. Dostane poměrně exkluzivní místo v prádelně. Ale pobyt za mřížemi je přece jen hodně dlouhý. Havel zjistí, jak jeho osobnost dokáže ovlivnit i dlouhodobý nedostatek takových běžných povzbudivých prostředků jako je káva či alkohol. Poznává to, když si vezme docela obyčejné léky... „Já jsem sehnal, vyžebroval někde dva acylpyriny a ty jsem večer pojedl a byl jsem v krásném omámení. Jednou jsem v tomto omámení dokonce napsal mnohastránkový recept na zvláštní jídlo, které jsem si vymyslel v tom stavu mírného poblouznění...“

Jenže věznění se už začne podepisovat i na jeho zdraví. Vlastně to začalo hned v Heřmanicích, když ho přivezli. Z vazby na Ruzyni, kde bylo velké horko, dorazil do Heřmanic, kde jej poslali pracovat ven do dvacetistupňového mrazu. Havel onemocněl a nepřeléčené zápal plic ho začnou pronásledovat. Postupem času bude hůř.

14. července 1981 píše znepokojená Olga Havlová do vězení ostrý dopis. Stěžuje si, že poslední dopis od manžela dostala před třemi týdny a od té doby o něm nemá žádné zprávy. „Mám obavu, není-li nemocen, protože při poslední návštěvě 13. června 1981 si stěžoval na zdravotní potíže. Také se zmínil o nutném vyšetření v nemocnici u sv. Anny v Brně. Nevím, jak toto vyšetření dopadlo. Jsou-li ještě jiné příčiny, pro které nedostávám od manžela dopisy, žádám o vysvětlení.“

Olga Havlová správně tuší, že její manžel skončil na lůžku. 21. července 1981 byl hospitalizován ve vězeňské nemocnici. Po této nemoci vězně číslo 9658 z nemocnice poslali rovnou na Bory.

Ale obavy o zdraví ho pronásledují stále. Nechává si posílat vitaminy a léky, ale i toho dozorcí zneužívají k jeho šikanování. 25. září 1982 mu manželka při návštěvě ve vězení přinese vitaminy. Dvě balení od zahraničního výrobce. To byla chyba.

Ukázalo se, že tyto vitaminy nejsou v Československu registrované, a tak mu nebyly vůbec předány. 4. října 1982 byly zaslány zpět manželce.

„Takových šikan bylo bezpočet,“ říká Havel.

Kdyby nešlo o zdraví, dalo by se to nad tím jen hodně udiveně zakroutit hlavou, protože stížnosti neměly smysl. Ale Havlovi o zdraví šlo.

23. ledna 1983 v borské věznici opět onemocněl. Ukáže se, že jde o těžký zápal plic. Kolikátý už? „Tento poslední byl už asi dost vážný. Oni prostě pustili člověka k doktorovi na ošetrovnu jenom tehdy, když měl teplotu. Já jsem tehdy skutečně měl asi 39 stupňů, takže bez problémů mě pustili na tu ošetrovnu, kde mne ale nikterak neošetřovali. Čekali, až teplota klesne, což se nedělo. Tak mě převezli na Pankrác do nemocnice,“ popisuje Havel. Byl to jeden z nejhorších

okamžiků Havlova věznění. Vezli ho s rukama v poutech, takže ramena mu svírala hrudník a nemohl se už vůbec nadechnout. „Nejtemnější vzpomínka,“ tak tomu bude po letech říkat. Plíce se mu ještě víc stáhly, měl pocit, že se dusí. A dost možná se dusil skutečně. „Jakási hrdost mi bránila, abych požádal, aby mi sundali ta pouta, což samo sebou mohli udělat,“ říká. Pak ovšem napsal dopis domů, v němž všechno popsal, a ten z nepochopitelných důvodů nezadržela vězeňská cenzura. „Nepočítal jsem s tím, že ho může ta cenzura pustit. Ale nějaký lajdák na Pankráci ten dopis pustil,“ vzpomíná Havel. Manželka Olga rozpoutala kampaň za jeho propuštění. Ale i různé významné osobnosti ve světě se začaly zajímat o Havlův zdravotní stav.

Ani československý komunistický režim si nemohl dovolit všechno.

Možná.

Každopádně ten večer za ním do vězeňské nemocnice přišla malá delegace. „Bylo tak sedm osm hodin, já byl ve vězeňském a chystal se ulehnout. Najednou vstoupilo několik lidí, řeklo, že jsou od soudu,“ vzpomíná Havel. V kalendáři bylo datum 7. února 1983. Oznámili mu, že soudce rozhodl o podmíněčném Propuštění. „Ale vyspat se tu ještě mohu?“ zeptal se překvapený vězeň číslo 9658.

Odpověď ho překvapila.

„Ne, to nemůžete, jste civilista a tady nemáte co dělat.“

Už nebyl vězeň.

Už nebyl číslo.

Už byl jen Václav Havel.

„Tak mne naložili do auta a najednou jsem byl překvapen, že mohu normálně kdykoli otevřít dveře a vyskočit. Žádná pouta a žádní policajti kolem. A odvezli mne do nemocnice Pod Petřínem. Takovým způsobem jsem byl propuštěn.“

Ke svému věznění se Havel ještě mnohokrát vracel. Co mu přineslo? Přineslo mu vůbec něco? Byl to jen ztracený čas? „Když jsem vyšel ven, tak jsem zjistil, že ta zkušenost je v podstatě nesdělitelná, musí se to prožít,“ říká.

A vysvětluje: „Vykládat jednotlivé historky nemá žádnou zvláštní cenu, člověk je stejně postupně zapomen. To je jako z vojny. Kluci byli dva roky na vojně a pak po deseti letech z toho vykládají dvě tři příhody v hospodě. Ta dvouletá vojna se smrskne do jakýchsi dvou legračních příhod. Podobné to bývá i u vězení.“

Ale traumatizován vězněním nebyl. Ani se prý netrápil. „To je možná zajímavý rozdíl mezi některými vězni z padesátých let a těmi pozdějšími. Ti první byli často zavřeni ve svých sedmnácti, osmnácti letech, nevěděli pořádně za co a spadli do toho na dlouhá léta. Tito lidé jsou tímto vězněním daleko víc traumatizováni než ti, kteří v dospělém věku věděli, že dělají něco riskantního, za co je mohou zavřít. Často jsem se s tím setkával,“ vysvětluje.

A také přiznává, že postavení jeho i dalších politických vězňů bylo přece jen trochu odlišné. „My jsme byli mimo tu normální sociální strukturu vězňů, oni nás brali jako budoucí prezidenty a předsedy vlád, my jsme se tomu smáli, ale ti vězňové měli jakousi větší předvídatost,“ říká.

S úsměvem.

Budoucí prezident se stal mezitím prezidentem bývalým. Takže co zbylo? Vzpomínky na to, jak viděl spolu-



## Masarykův lid

vězně, kteří v korekci vyžadovali plnění svých tělesných tužeb od mladšího... Vzpomínky na to, jak mladí silní vězni honili ty staré, kterým říkali posměšně krabi. A jak jednomu z organizátorů těchto pozoruhodných zábav domluvil, aby toho nechal, a on toho skutečně nechal.

A jinak nic.

Opravdu nic?

Zatímco Havel trávil čas ve vězení, velké věci spojené s jeho jménem se ve skutečnosti děly venku: hned v roce 1979 byl Havel přijat za mimořádného člena francouzského PEN klubu, o něco později uvedlo pařížské divadlo Cartoucherie zdramatizovanou rekonstrukci pražského procesu se členy VONSu. Jevištní rekonstrukce je ale předvedena i německy v Mnichově a pak vysílána zá-

padoněmeckou a rakouskou televizí. Dočká se později i americké premiéry.

V roce 1980 se Havel stává čestným členem Svobodné akademie umění v Hamburku a v roce 1982 získává čestný doktorát na univerzitě v Torontu. Na mezinárodním festivalu v Avignonu je v témže roce inscenována Noc pro Václava Havla. A získává další čestný doktorát: na univerzitě v Toulouse-Le Mirail.

Na to, že po celou tu dobu vlastně seděl ve vězení, to není tak špatná bilance. Jen si té slávy příliš neužil. Život byl prostě jinde.

Luděk Navara

*Náš čtenář pan Jan Matys ve svém příspěvku zachytil své vzpomínky na někdejší Stalinův pomník na Letné.*

# POMNÍK JOSEFA VISSARIONOVIČE STALINA NA LETNÉ V MÝCH VZPOMÍNKÁCH

Pražský Stalinův pomník byl největším pomníkem generalissima Stalina ve světě. Byl to kolos o výšce 15 m, stojící na 15 m vysokém podstavci; celková výška byla tedy cca 60 m a při pohledu z Petřínské rozhledny představoval vedle chrámu sv. Víta jednu z dominant města. Tvář sovětského vůdce shlížela na Staré Město Pražské z výšiny nad předpolím Čechova mostu. Historie však přisoudila této monumentální stavbě jen krátký, desetiletý život (cca 1951 – 1961). Stavba byla tedy dokončena ještě za Stalinova života (1879 – 1953), v době kdy vrcholil u nás kult Stalinovy osobnosti.<sup>1)</sup> Bydleli jsme s rodiči na Letné poblíž parku, a tak jsem se stal jako školák chtě-nechtě svědkem krátké historie pomníku.

Vlastní stavbě předcházely rozsáhlé terénní úpravy v předpolí mostu Svatopluka Čecha<sup>2)</sup>. Při nich byly přesunuta rotunda Sv. Maří Magdaleny po kolejích asi o 50 m; její původní poloha je vyznačena ve dlažbě. Byly provedeny rozsáhlé parkové úpravy – svah pod pomníkem byl jen řídko osázen keři a připomínal ruskou step. Dodnes se zachovalo mohutné schodiště (odkud lidé ukradli bronzové mříže kanálů), podstavec s řadou kamenů přivezených z památných míst Československa (Stalinova štítu – Gerlachu, Řípu, Radhoště apod.) a sklepní místnost, kde byla při slavnostním odhalení pomníku expozice věnovaná stavbě pomníku. Byly tam mj. sádrové modely a hlášení pracovních kolektivů o splnění či překročení socialistických závazků.

Pomník měl tvar žulového kvádrů, v čele socha Stalina a po obou stranách postavy mužů i žen, dělníků, vojáků, družstevnic apod. Stalin měl pravou ruku zasunutou na prsou do kabátu; to se vykládalo dvojím způsobem: buď že stojí ve frontě na maso a chce platit, anebo že sahá po pistoli. V pod-

stavci pomníku byl vytesán nápis „Svému osvoboditeli československý lid,“ – který je nyní odstraněn. Zadní stěna pomníku byla hladká a byl v ní vytesán citát ze Stalinova projevu: „Osvobozením Československa Sovětskou armádou považují boj československého lidu za národní osvobození za vítězně dokončený“ (cituji podle paměti).

Při stavbě pomníku se použila žula i mramor. Podle mého otce (který pracoval na ministerstvu financí) stála stavba asi tolik jako výstavba města pro 10 tisíc obyvatel.

V roce 1956 (na XX. sjezdu KSSS) pronesl N. S. Chruščov tajný projev kritizující „kult osobnosti“ a odstartoval tak proces „tání,“ v sovětské společnosti<sup>3)</sup>. Na dalším, XXI. sjezdu se ovšem opět prosadili stalinisté (Malenkov, Kaganovič a spol.). Tehdy byl Stalinův pomník opět osvětlen v plné kráse. Na dalším, XXII. sjezdu se však opět ujal vlády Chruščov a stalinisté byli odsouzeni jako tzv. „protistranická skupina“; na rozdíl od minulosti však nebyli popraveni a mohli dožít v ústraní<sup>4)</sup>. Tehdy rozhodli naši straníční představitelé na XII. sjezdu KSČ o odstranění Stalinova pomníku na Letné.

Při bourání pomníku litaly kameny až na druhý břeh Vltavy; jeden z takových žulových úlomků jsme si odnesli domů na památku. Dlouho čněl nad Prahou betonový skelet pomníku, než se ho podařilo svalit ocelovými lany. Později bylo vypsáno několik architektonických soutěží k využití místa (mělo tam být např. obří akvárium). Ale bývalý pomník odolal – asi se sem nic jiného nehodí. Základ pomníku je nyní vydlážděn a velké kyvadlo tu odměřuje čas; je tu také pěkný výhled na město. Na vydlážděných plochách u bývalé fontány se prohánějí kluci na „prknech“. Sklepní prostory se za socialismu využívaly k uskladnění zeleniny, za časů

## Masarykův lid

Václava Havla se zde konala výstava soch a plastik. Jinak se tu občas ukrývají bezdomovci, kteří vědí o tajných vchodech do podzemí.

**Jan Matys**

- 1) Svědčí o tom množství básní i výtvarných děl, z nichž některá dokonce kopírují náboženské motivy „Nanebevzetí“ (J. V. Stalina)

- 2) Podle původního projektu architekta Jana Kouly měl vzniknout v prodloužení mostu hluboký průkop, který by vyvedl dopravu na úroveň Letenské pláně
- 3) Pojem „tání“ zavedl Ilja Erenburg. Na přímý pokyn Chruščova bylo tehdy povoleno vydání Pasternakovy povídky „Jeden den Ivana Denisoviče“, popisující práci v Gulagu
- 4) Vzpomínky N. S. Chruščova (vydané na Západě)

**Mgr. Zdeněk Višek, který na Obchodní akademii ve Slaném přednáší dějepis, je pravidelným přispěvatelem Masarykova lidu. Pro toto číslo připravil stať o české menšině v chorvatské Slavonii, což je téma v našem prostředí dnes už téměř neznámé.**

## ČESKÁ MENŠINA V CHORVATSKÉ SLAVONII

### Příchod Čechů do Slavonie v Chorvatsku

Do Slavonie – východní oblasti dnešního samostatného chorvatského státu – se Češi začali stěhovat již v devadesátých letech 18. století. Jednalo se nejprve o vojáky, později i o zemědělce a řemeslníky, kteří kraj osidlovali s celými rodinami – lákáni přísliby nejrůznějších úlev a možností levnějšího nákupu půdy.



Daruvar

K nové vystěhovalecké vlně dochází v druhé polovině 19. století – především v 70. a 80. letech. Vyvolala ji rozsáhlá kampaň v tehdejším tisku, která Slavonii vykreslovala jako zemi značného přírodního bohatství. Rakousko-uherské úřady se pokoušely tímto způsobem znovuosídlit chudé pohraniční oblasti bývalé tzv. Vojenské hranice, která byla jako zvláštní administrativní jednotka zrušena roku 1873 a o osm let později byla spojena s Chorvatskem. Čechům, ale i příslušníkům dalších národů, kteří Slavonii osidlovali – například Slovákům, byly slibovány četné výhody – měli například odloženo placení daní. Roku 1880 na území dnešního Chorvatska (tehdy v uherské části habsburské monarchie), žilo asi 15 tisíc Čechů.

Podle dalšího sčítání, které se konalo o dvacet let později, žilo v Chorvatsku-Slavonsku již 31 588 Čechů. V okrese Daruvar, kde chorvatští Češi byli vždy zastoupeni nejvýrazněji, představovali až 23% obyvatel.

Mimo Slavonii byl ovšem podíl českého obyvatelstva na území Chorvatska zanedbatelný. Ve velkých městech (Záhřeb, Varaždin, Osijek) žilo dohromady jen 1300 Čechů, další pak žili v Dalmácii (1157) a v Istrii (446).

Již v této době mnozí krajané ovšem podléhali přirozené asimilaci, neboť vstupovali do smíšených chorvatsko-českých manželství a pro jejich děti byla jejich mateřštinou spíše chorvatština než čeština.

Vznik spolkového života Čechů v Chorvatsku se datuje k roku 1874, kdy v Záhřebu byl zásluhou politického emigranta Josefa Václava Friče založen vzdělávací a kulturní spolek *Česká beseda*. České besedy byly roku 1907 založeny rovněž v Daruvaru a v Prekopatři a později také v jiných místech.

### Po první světové válce

V roce 1921 na území celé Jugoslávie (tehdy se ještě ovšem nazývala Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, a to do roku 1929) se k české národnosti přihlásilo 46 777 lidí, z toho 32 270 na území Chorvatska – především ve Slavonii.

Vznik samostatného jugoslávského státu, který byl v rámci vojensko-politické aliance „Malé dohody“ společně s Rumunskem spojencem ČSR, představoval pro místní Čechy a Slováky možnost společného a především úspěšnějšího prosazování svých národnostních zájmů.

Dne 21. 6. 1921 byl v Osijeku zástupci 36 slovenských a českých spolků založen nepolitický *Československý svaz*





## Masarykův lid

(ČSS), který jako zastřešující organizace prosazoval cíle našich krajanů až do roku 1941. Mezi slavonskými Čechy se v té době mimořádně účtě pochopitelně těšili T. G. Masaryk a Edvard Beneš, jejichž jménem byly pojmenovány i některé školy a další instituce. Masarykovu ulici ostatně nalezneme v Daruvaru dodnes.

Významným rysem života krajanů v tehdejší Jugoslávii ve dvacátých letech 20. stol. bylo budování sítě českých soukromých základních škol – jako první byla tehdy otevřena škola J. A. Komenského v Daruvaru roku 1922, přičemž další česká škola – T. G. Masaryka v Bělehradu – byla otevřena již o rok později. V Hercegovci vzniká škola

### Druhá světová válka

Rozpoutání druhé světové války přerušilo pozitivní kulturně-společenský a ekonomický rozvoj české menšiny v předválečné Jugoslávii. Již v době mnichovské krize 1938 se na obranu své původní vlasti hlásili jako dobrovolníci i mnozí jugoslávští občané české i slovenské národnosti – ale nejen oni. Celkem tak učinilo několik desítek tisíc Jihoslovanů.

Nacistická agrese proti královské Jugoslávii a následný vznik tzv. Nezávislého chorvatského státu (duben 1941) dal pocítit zdejší Čechům nepřízeň ustašovského fašistického režimu, který je chtěl prohlásit za Chorvaty. České školy



Daruvar - Český národní dům

E. Beneše v roce 1923, škola F. Palackého v Kaptole pak v roce následujícím. Další česká škola byla zřízena krajany v Bjelovaru (1925) a nesla opět Masarykovo jméno.

Dalším charakteristickým rysem společného úsilí Čechů ve Slavonii představovalo budování tzv. českých domů coby hlavních středisek krajanského života. Stavba *Českého domu* v Daruvaru byla ovšem zahájena relativně později než v jiných městech – až v roce 1938 a dokončena byla o rok později. Výstavbu toho domu finančně podporovali čeští vystěhovalci v USA.

V českém menšinovém životě na území Chorvatska plnila v té době ústřední reprezentativní roli *Česká beseda* v Daruvaru. V tomto hlavním městě slavonských Čechů působily všechny odbory *Československého svazu* – *Osvětový a hospodářský odbor*, *Matice amatérského divadla* a především *Matice školská*.

byly uzavřeny, menšinové spolky rozpuštěny a někteří jejich funkcionáři byli uvězněni. Pouze jednotlivci z řad slavonských Čechů byli ochotni spolupracovat s nacistickými okupanty či ustašovci.

Oběťmi zločinných represí ustašovců v Chorvatsku se ale v první řadě stávali v roce 1941 především Srbové, židé a Romové, proto výraznější antifašistické odbojové aktivity mezi Čechy ve Slavonii se objevily až o něco později.

První čs. partyzánský prapor Jana Žižky vznikl v květnu 1943 a v říjnu téhož roku byl přetvořen v brigádu, která v té době čítala 598 příslušníků z řad Čechů i Slováků, případně i příslušníků jiných národností. Do konce války soustředila ve svých řadách celkem 3500 bojovníků – většinou Čechů, ale také Chorvatů, Srbů, Slováků a italských vojenských dezertérů. Velení brigády probíhalo v češtině a výcvik se řídil polním řádem čs. armády. V bojích proti nacismu zemřelo 298 českých krajanů. Podle některých údajů ale



## Masarykův lid

celkové ztráty brigády byly vyšší – 700 partyzánů padlo a 800 jich bylo raněno.

### Částečná poválečná repatriace

Po skončení války začala reemigrace části jugoslávských Čechů do původní vlasti. Tehdejší čs. vláda vyzvala zahraniční Čechy a Slováky k návratu do vlasti a tuto výzvu vyslyšeli především volynští Češi, v menší míře pak Češi žijící v Rumunsku a v Rakousku. Z Jugoslávie do ČSR v letech 1945 – 1948 odešlo celkem 4172 osob. K 15. březnu 1950, kdy reemigrace již končila, žilo v ČSR 5 197 návratců z Jugoslávie.

V Československu byli jugoslávští Češi umisťováni společně, takže jejich rodiny ještě dnes nalezneme například v jihomoravských obcích Jiřice, Míšovice či Hostěradice.

Návrat do vlasti byl však provázen mnohými problémy, které se především týkaly otázky kompenzací za zanechaný majetek, a proto velká většina Čechů v Chorvatsku po skončení války zůstala.

### Titova Jugoslávie a česká menšina

Po válce došlo k obnově většiny krajských spolků. V roce 1949 se ustálil název jejich střešové organizace na *Československý svaz v Chorvatsku*. Toto označení bylo roku 1975 změněno na *Svaz Čechů a Slováků v Chorvatsku*.

I po částečné reemigraci zůstalo centrum českého osídlení v okolí měst Daruvar, Bjelovar, Pakrac a Slavonska Požega. Střediskem národního života bylo – a stále zůstává – především lázeňské město Daruvar, kde sídlil tehdejší *Československý svaz v Chorvatsku*, dále vydavatelství a redakce časopisu *Jednota* a české gymnázium, které bylo otevřeno roku 1954. V současné době v Daruvaru žije asi 10 000 obyvatel, z toho přibližně čtvrtina je českého původu.

Při sčítání lidu roku 1948 se k české národnosti na území celé Jugoslávie přihlásilo 39 015 osob, z nichž většina žila v Chorvatsku – 28 991. Češi tehdy tvořili většinu v 10 obcích a v deseti dalších téměř polovinu. V dalších obcích a městech ve Slavonii představovali již jen menšinu v rámci většinového chorvatského – někde i srbského – etnika. Roku 1946 existovalo v Jugoslávii 22 českých škol s 2000 žáky.

Podle údajů z roku 1961 se k české národnosti přihlásilo celkem 29 996 občanů Jugoslávie, z toho na území Chorvatska jich na 508 místech žilo 23 299.

V roce 1968 politické vedení jugoslávské federace v čele s prezidentem Josipem Brozem-Titem (1892– 1980) podporovalo reformní úsilí Pražského jara a odsoudilo následnou sovětskou agresi proti Československu. Stejný postoj zaujali i naši krajané.

I přes vstřícnost tehdejších jugoslávských i chorvatských úřadů vůči české menšině se počet jugoslávských Čechů v důsledku přirozené asimilace neustále zmenšoval. V roce 1971 uvedlo při sčítání českou národnost 24 620 občanů Jugoslávie a o deset let později již jen 19 624.

### Rozpad Jugoslávie

Do života chorvatských Čechů bolestně zasáhly tragické události spojené s rozpadem Jugoslávie na počátku 90. let 20. století. K těžkým bojům mezi chorvatskými a srbskými ozbrojenými silami došlo také v oblasti Daruvaru. Na rozdíl od druhé světové války, kdy se místní Češi postavili proti ustašovskému chorvatskému státu, se nyní česká menšina přihlásila k nově vyhlášené samostatné Chorvatské republice (25. 6. 1991).

Čeští krajané bojovali v chorvatské armádě, do níž mnoho z nich vstoupilo dobrovolně. V létě a na podzim 1991 tvořili Češi základ národní stráže v daruvarských předměstských ulicích. Objevila se i myšlenka – nakonec neuskutečněná – na založení samostatné české jednotky v rámci chorvatského vojska. Místo toho čeští dobrovolníci nastoupili do 1. čety Sboru národní gardy, která se později přetvořila v 52. daruvarský samostatný prapor chorvatské armády.

Ve *Vlastenecké válce 1991 – 95*, jak je v dnešním Chorvatsku označován tehdejší chorvatsko-srbský konflikt, zahynulo celkem 42 Čechů.

Roku 1991 odjelo – na základě pozvání prezidenta Václava Havla – před bezprostředním válečným nebezpečím z Daruvaru na pět měsíců do Československa 1500 osob české národnosti – většinou dětí, které byly umístěny v Seči u Chrudimi, v Mariánských Lázních, ve Stráži pod Ralskem, v Chlumu u Třeboně a ve Vranově nad Dyjí.

### Situace české menšiny dnes

Podle sčítání lidu z roku 2001 se v Chorvatsku k české národnosti přihlásilo celkem 10 510 osob, což byl oproti sčítání z roku 1991 opět výrazný pokles – tehdy uvedlo jako českou národnost 13 086 občanů.

Naše krajané nyní reprezentuje *Svaz Čechů v Chorvatsku*, který vznikl po rozdělení Československa v roce 1993. Zastřešuje činnost všech zdejších krajských subjektů – českých besed, českých škol, vydavatelství *Jednota*, knihoven a folklorních souborů.



Daruvar - Pomník obětem srbochorvatské války

## Masarykův lid

Nejdůležitějším nástrojem pro uchování etnické identity místních Čechů je existence zdejšího menšinového školství.

Podle studie učitelky češtiny v Chorvatsku Mgr. Heleny Kresové působily v Chorvatské republice ve školním roce 2008/2009 tyto české vzdělávací instituce, do kterých docházelo 553 žáků: dvě mateřské školy (v Daruvaru a v Končenici), Základní škola J. A. Komenského v Daruvaru, jejíž součástí jsou rovněž čtyři spádové školy, dále Základní škola v Končenici a konečně české oddělení daruvarského gymnázia, které navštěvovalo 48 studentů.

V současné době se krajané scházejí celkem ve 26 českých besedách, z nichž polovina má vlastní kulturní domy s jevištěm a sálem. Kromě českého týdeníku *Jednota*, který byl založen roku 1946, vychází také měsíčník pro děti *Dětský koutek*. Průměrný náklad jednoho čísla *Jednoty* v roce 2007 byl 1500 výtisků.

Česká národnostní menšina v Chorvatsku patří k početné nejmenší – k české národnosti se hlásí v současné době necelých 10 000 občanů Republiky Chorvatsko, což je přibližně 0,22 % obyvatel státu.

*kolem osm a půl tisíce Čechů. My všichni, kteří jsme na toto téma pracovali, považujeme, že tomu nebude tak, že se přece tento počet přiblíží deseti tisícům. Ale počítali jsme i dále. Pokud se počet příslušníků menšiny bude zmenšovat tímto tempem, bude za deset let jenom šest tisíc deset Čechů, v roce 2031 by nás mělo být kolem tři tisíce sedm set šedesát a v roce 2041 jenom tisíc pět set. To znamená, že by v polovině tohoto století, v roce 2051, v demografickém složení Chorvatska Češi vůbec nebyli.“*

Navzdory nepříliš příznivým prognózám, které se v polovině 21. století mohou naplnit, je nutno ocenit obětavou práci stovek českých národních aktivistů – jak v době přítomné, tak i minulé, kteří se společně zasloužili o to, že více než dvě stě let existující česká menšina v Chorvatsku je dnes neaktivnější naší krajanskou komunitou v Evropě.

**Zdeněk Víšek**



### Výhled

V souvislosti s neustálým poklesem počtu osob, které se hlásí k české národnosti na území Chorvatska, se objevuje logická otázka, jak dlouho bude ještě zdejší česká menšina odolávat vývoji přirozené etnické asimilace.

Učitelka zeměpisu na českém daruvarském gymnáziu Anna Vodvarková roku 2011 spočítala společně se svými žáky statistický průměrný úbytek během desetiletí mezi dvěma sčítáními a na základě zjištěných skutečností prognózovala možný vývoj:

*„Spočítali jsme, jak se zmenšoval počet Čechů od roku 1961 doposud, a usoudili, že by letos mělo v Chorvatsku být*

### Odborná literatura:

sborník *60 let Československé besedy v Daruvaru*, Daruvar 1967

Jan Rychlík, Milan Perenčević, *Dějiny Chorvatska*, Praha 2007

Jaroslav Vaculík, *České menšiny v Evropě a ve světě*, Praha 2009

Helena Kresová, *Česká menšina v Chorvatsku* (internet, 2011)

Alena Vitáková, *Pod taktovkou maršála Tita*, Válka REVUE 11/2012



# AKTUALITY

*Stať dr. Martiny Klicperové-Baker „Volby po česku (a americku)“ otiskujeme jako dovětek k přímé prezidentské volbě, kterou jsme v České republice absolvovali poprvé začátkem letošního roku. Mnohé občany vystavila velkému rozčilení a přinesla řadu cenných zkušeností a poznatků. (Vesmír 3/2013)*

## VOLBY PO ČESKU (A AMERICKU)

V našem průzkumu evropských mentalit dokázali v politické skepsi s Čechy (56 %) držet krok jen Maďari; CVVM v prosinci zjistila stěží dvoucifernou důvěru vládě a poslanecké sněmovně (10 %, resp. 13 %). Občané byli stmeleni všeobecnou frustrací, a přesto se nadehli pro přímou prezidentskou volbu.

Zapálené politické klání ovšem hrozilo národním nesvárem. Politické vyznání je více než sportovní fandění, odhaluje hodnotový systém člověka. Např. Spojené státy se v souvislosti s politickým bojem rozštěpily na dvě kultury: na státy „modré“ (demokratické, progresivní) a státy „červené“ (tradicionalistické, republikánské).<sup>1)</sup>

České republice snad podobné schizma nehrozí, i když i u nás mají volební mapy kromě demografických i jasné teritoriální kontury. Konflikt se snad nevyhranil i proto, že u nás došlo k překřížení politických programů a osobností kandidátů. Poněkud paradoxně (oproti USA) se totiž kandidát s méně sociálním programem ukázal charakterově pevnější, slušnější, pro-mírovější a pravdomluvnější. V USA tomu nyní bývá naopak (viz příklady Romneyho, G. W. Bushe a „velkého komunikátora“, „teflonového“ Reagana).

Pravdomluvnost se během našich prezidentských debat pokoušel transparentně hodnotit projekt Demagog (demagog.cz): Poctivost v debatách na ČT24 vynikli Jiří Dienstbier se skórem pravdy ku lži 20:0 a Karel Schwarzenberg (14:0). Naopak výroky Miloše Zemana byly hodnoceny jako nejméně pravdivé ze všech devíti kandidátů (8x pravda, 5x nepravda, 2x zavádějící a 3x neověřitelné). Ukázalo se ale, že těm, kdo rozhodovali, kdo bude úřadovat pod standartou s nápisem „Pravda vítězí“, na charakteru moc nezáleželo. Josef Jařab, bývalý rektor olomoucké Univerzity Palackého, výsledek shrnul: „Rozhodly lži. Vidím to tak, že Miloš Zeman se jednoznačně prolhal na Hrad.“

Podobně se cítila r. 2003 polovina Američanů poté, co volby vyhrál G. W. Bush s kampaní opřenou o strach z nepřítele, nacionalismus a neexistující zbraně hromadného ničení v Iráku. V USA byla tehdy viněna hlavně korporacemi vlastněná média za to, že neověřovala fakta a nepískala fauly.<sup>2)</sup>

Co u nás nakonec rozhodlo? Skvěle načasovaná agresivní kampaň. „Zavraždění charakteru“ protivníka. Mentální regrese voličů ke strachu a obrannému nacionalismu. Posttotalitní mentalita se symptomy černobílého myšlení a nevyřešenými temnými stránkami, takže pouhá zmínka o Benešových dekretch vzbudila vášně. To, že občan nebyl morálně pozvedán, ale sestupovalo se vstříc jeho nízkým motivům. Strach, nacionalismus a populismus.

Zeman populismu velmi dobře rozumí. Dávno už popsal „katastrofický scénář populistické budoucnosti post-totalitních zemí“ (Zeman 1992, str. 120)<sup>3)</sup> i populistický syndrom coby projev totalitního dědictví včetně jeho příznaků jako: „pravcová strana leninského typu“ (str. 119) s naprosto potlačeným individualismem, poslušností charismatickému vůdci, mýtem ohrožení nepřítelem a také „zneužití nacionalismu“ (str. 119).

Agentura STEM-MARK ukázala u Zemanových voličů rozhodující vliv povrchního nacionalismu nad hlediskem charakterovým. Na svém kandidátovi oceňovali především, že je Čech a vzdělaný – shodně po 19 %, čestnost a upřímnost na něm cenilo jen 9 %. Titíž na Schwarzenbergovi kritizovali, že mu není rozumět 32 % (zřejmě zástupný důvod pro údajné cizinectví), že není Čech 22 %, jeho věk 18 %, že neumí česky 17 %, že nežil v ČR 9 %, jeho názor na Benešovy dekrety 9 %, že často spí 8 % a že jeho manželka není Češka 7 %. (Připomeňme zde, s jakou marností se Obama snaží přesvědčit republikánské voliče, že je Američan, že se narodil v USA a že není muslim). Příznivci Schwarzenberga cenili jeho zahraniční prestiž 29 %, reprezentativitu 21 %, vzdělání 20 % a hned poté charakter: slušnost 18 %, čestnost a upřímnost 17 %. Právě charakter a chování vadily na Zemanovi jeho odpůrcům – politická (a komunistická) minulost 25 %, arogance 18 %, celkové vystupování 13 %, nedůvěryhodnost 10 %, samolibost 10 % a vulgárnost 9 %.

Zemanovu lidovost cenilo 9 % voličů a kandidát k ní přispěl i příklonem k lidovým národním nápojům. (Naše studie potvrzují, že hlavním indikátorem češství je jazyk, u moravanství navíc hrají významnou roli národní jídla a nápoje). Připomeňme tu, jak i prezident Bush imponoval svým voličům jako někdo, s kým si člověk může dát pivo.

V neposlední řadě je na Zemanovi ceněn jeho smysl pro humor (6 %). Češi vstoupili do historie tím, že na nich byl vůbec poprvé odborně popsán humor jako sociologický fenomén (American Journal of Sociology, 1941). Profesor Obrdlík tehdy na protektorátních Čechách popsal fenomén šibeničního humoru. Češi si dovedou věci pokazit. A přežít.

- 1) Toto označení se liší od evropského, kde rudá značí levice a modrá pravici; přitom skutečně křesťanská benevolentní tolerance a solidarita s chudými je příznačnější pro státy modré, pobřežní, spíše než pro rudé státy amerického vnitrozemí (Bible belt, „Jesusland“).
- 2) Moderátoři v USA vůbec málo intervenují, typicky prostě nechají promluvit ve „vyrovnané“ diskusi stranu, která informuje, že Země je kulatá a druhou, která hlasitěji řekne, že Země je placatá. Diskuse jsou střídány s kobercovými nálety televizních spotů do států, kde je bitva kandidátů nerozhodnutá (battleground states), vítěz státu totiž bere všechny hlasy. Demagogie působí zejména na vrstvy eufemisticky označované za „low information voters“. Reklamy jsou drahé, ale toky peněz už nejsou omezeny. Rozhodnutí Nejvyššího soudu (případ tzv. Citizens United z r. 2010) odstranilo limity na financování kampaní, a tak hrozí, že se americké volby prakticky přiblíží aukcím.
- 3) M. Zeman. Post-totalitarian transition: Risk and opportunity. Futures, 24(2), March 1992, p.118-121.

Martina Klicperová-Baker



# ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ

*Pokračujeme v otiskování paměti Jiřího Hejdy nazvané „Žil jsem zbytečně“. V této části líčí své zážitky a zkušenosti z roku 1946.*

## PRVNÍ ROKY PO VÁLCE

Několik dní po mém návratu (1946) ze Slovenska mně telefonoval dr. Zenkl, dnes náměstek předsedy vlády a předseda strany a žádal mne, abych přijal pozvání za člena Ústřední plánovací komise (ÚPK) při předsednictvu vlády spolu s doc. dr. Šlechtou a dr. Štěpánem Ješem. Vláda se rozhodla podle sovětského vzoru přistoupit k plánovanému hospodářství a úkolem nově zřízené komise má být příprava této práce a sestavení dvouletého plánu, který má tvořit přechod k pětiletým plánovacím obdobím. Řekl jsem Zenklovi, že myšlenku totálního plánování pokládám zásadně za pochybnou, protože je prakticky nemožná, nemůžeme-li plánovat počasí, tedy ani jaká bude úroda, a nemůžeme-li plánovat export, což je u země jako Československo odkázané z více než třetiny své produkce na vývoz rozhodující pro jeho hospodářství. Export nezáleží jenom na nás, na tom co chceme nebo můžeme vyvézt, nýbrž i na našich obchodních partnerech: jsou-li ochotni to, co chceme vyvézt, koupit za námi požadovanou cenu. Jsem ovšem pro rozumné řízení hospodářství a tedy proti liberalistickému laissez faire, jak jsem to ostatně už řekl i napsal před více než patnácti lety ve svých přednáškách v České společnosti národohospodářské.

Zenkl se mnou souhlasil a velmi důtklivě mne žádal, abych právě proto přijal tuto funkci, přičemž mne ujistil svojí naprostou důvěrou. Vyhověl jsem mu. Mezi námi dvěma se v posledních několika měsících vytvořil opravdu srdečný vztah naprosté vzájemné důvěry. Známe se už dlouho. Když byl Zenkl primátorem města Prahy a já vrchním ředitelem ČKD, velmi úzce jsme spolupracovali, což je pochopitelné, uvážíme-li, že ČKD je největším pražským průmyslovým podnikem, na kterém přímo či nepřímo závisí existence více než 100 000 lidí. To zejména v době krize nemohlo být lhostejné osobě, která odpovídala za osudy svěřeného mu města. Zenkl byl rád, že právě já stál v čele tohoto podniku a já opět věděl, že se na něj mohu spolehnout tam, kde různí odboroví referenti sledovali namnoze jiné zájmy.

Krátce nato bylo moje jmenování členem ÚPK publikováno a vyvolalo okamžitou prudkou reakci komunistického tisku. O nikoho jiného ze všech čtrnácti členů příští ÚPK se nezajímali než o mne. Tvorba přinesla na několika stranách útok proti mé osobě a předseda vlády Gottwald projevil Zenklovi neolibost, že mne pověřil touto funkcí. Ukázal mu doklady svědčící proti mně: dopisy, které jsem psal nebožtíku dr. Preissovi, to jest muži, který je pro komunisty prototypem kapitalisty. Já, bývalý vrchní ředitel jedné z největších továren v republice a dnes samostatný továrník, jsem prostě nestravitelným soustem pro dnešní režim a národněsocialistická strana by si to



Jiří Hejda

měla uvědomit. Zenkl mne požádal o rozmluvu – telefonicky o tom nechtěl mluvit – při které mně ukázal Gottwaldův dopis a řekl mi přímo, že se obává, aby se mně komunisté nemstili a to přímo v mém podniku, kde jistě mají svoje lidi. Upozornil mne, že bohužel je situace taková, že by neměl dosti prostředků a možností, aby mne ochránil.

Odpověděl jsem, že nemám důvod se komunistům bát. Nestydím se za to, že mám továrnu, nikomu jsem ji neukradl, ale docela poctivě jsem ji vybudoval za velmi těžkých poměrů za války a v mé minulosti není nic, zač bych se musel stydět. Za

války jsem byl v aktivním odboji proti Němcům a pokud jde o mé zaměstnance, pochybuji, že by kdokoli z nich šel proti mně, protože podmínky, za kterých pracují v mé továrně, nenajdou v žádné druhé, rozhodně ne v žádném národním podniku, o čemž nejlépe svědčí skutečnost, že u nás neexistuje fluktuace zaměstnanců. Pokud se týče mého zaměření jako národohospodáře, je můj profil naprosto jasný z nesčetných článků a přednášek i z knih, které jsem vydal. Nejsem a nikdy nebudu marxista, protože marxismus pokládám za prokazatelný omyl, v kterémžto přesvědčení nejsem sám, ale stojím na stanovisku zdrcující většiny ekonomů celého světa, nikoli jen z tzv. kapitalistických zemí, ale i ze zemí, kde dnes vládne marxismus, které nedovolí ovšem nikomu publikovat jiné než marxistické názory.

Nebojím se proto Gottwaldových výhrůžek ani útoků, ani útoků Tvorby a Rudého práva a nemíním před nimi couvnout. Kdybych to udělal, dodal bych jim jen kuráž pokračovat na této cestě. Požádal jsem Zenkla, aby to řekl Gottwaldovi a aby setrval na mém jmenování členem ÚPK. Uvidím, co se tam dá dělat, třebaže si nečiním po tom, co jsem teď tedy četl v komunistickém tisku, žádné iluze. Zenkl souhlasil.

Ústřední plánovací komise, zřízená zákonem z 25. 10. 1946 je instituce zcela zvláštního charakteru. Je složena ze 14 členů, z nichž jsou 3 čeští komunisté (ing. Reiman, tč. poslanec a osobní tajemník Gottwaldův, ing. Fukátko, bývalý národní socialista, ředitel Orbisu a Frejka, který byl v londýnské emigraci), 1 slovenský komunista (dr. Bráník), 3 národní socialisté (doc. dr. ing. Šlechta, dr. Štěpán Ješ a já), 3 sociální demokraté (doc. dr. Maiwald ze Státního úřadu statistického, dr. Kraus a dr. Wiesner z Ústředního svazu čs. průmyslu), 2 lidovci (bývalý vrchní ředitel Živnobanky ing. V. Mixa a dr. Berák z Ústředního svazu čs. průmyslu) a konečně 2 slovenští demokraté (univ. prof. dr. Matura a dr. Stanek). Formálně je předsedou předseda vlády, nyní tedy Gottwald, ale ten se ujme funkce jen při zahájení a při skončení, kdežto vlastní pracovní zasedání řídí místopředseda dr. Outrata, bývalý generální ředitel brněnské

## Masarykův lid

Zbrojovky – z té doby se známe, protože spolu se mnou prodával do Rumunska – a jistou dobu člen vlády v londýnské emigraci. Je zdánlivě bezpartijní, ale stojí velmi blízko krajní levici. Kromě těchto 15 osob je to ovšem početný štáb úředníků, celý Státní úřad statistický, celý aparát plánovacího úřadu a přirozeně i všechny hospodářské instituce a organizace celého státu, které vysílají svoje delegáty podle potřeby do jednotlivých schůzí. Ty se konají v zasedací síni vlády v bývalé Strakově akademii, a to prakticky denně od deseti dopoledne až do... To je u pána boha. Zpočátku byla nejméně dvouhodinová přestávka na oběd, ale později nám vozili i obědy do jídelny a pak se sedělo až do večera, namnoze – v závěrečných fázích – až do noci, někdy i přes půlnoc.

Zatím jsme ale v idylickém začátku plánování a především se seznamujeme. Já s dr. Ješem, který mne asi před půl rokem osobně napadl za můj článek v Dnešku, protože mne zřejmě pokládal za propagátora kapitalismu a je teď velmi překvapen, když zjišťuje, že především něco vím o národním hospodářství a že to, co propaguji, je všechno jiné, než onen tak nenáviděný kapitalismus. Je tu ale i starý známý z novin, ing. Klimecký, kdysi národohospodářský redaktor Národních listů, který teď dělá jakéhosi Outratova tajemníka. Je tu skromný a tichý dr. Krejčí, syn bývalého ministerského předsedy, mého přítele, který teď sedí v kriminále jako kolaborant, objeví se tu i ing. Habr, starý známý z naší ulice na Cibulce.

První schůzi zahajuje ministerský předseda, do jehož rukou skládáme slib o zachování důvěrnosti porad, což je samozřejmě, protože na pořad plánu musí přijít i věci vysloveně tajné, související s obranou státu. Však také stálým členem – byť i bez hlasovacího práva – je sympatický generál Čížek, který podává nutné informace vojenské. Mám dojem, že se stávám středem pozornosti komunistických členů ÚPK, kteří při vzájemném představování jsou na rozpacích, mají-li mi podat ruku. Kamarádský je jen Fukátko, který mne už zná z dřívější doby, nejen ze sloupců Rudého práva a Tvorby. Zřejmě nepřátelství komunistů, kteří ve mně patrně spatřují nepřítele č. I se projeví už zanedlouho.

Při objednávkách materiálu pro svoji továrnu jsem byl upozorněn přáteli v Prodejně železa a oceli, s nimiž se znám už z ČKD, s jakými potížemi dnes pracuje náš železářský průmysl. Naše vysoké pece byly zařízeny na švédské rudy obsahující fosfor a dávající až 80 % železa, zatímco dnes musíme odebírat rudy sovětské, které fosfor nemají, zato však obsahují množství kyslíčnicku křemičitého ( $\text{SiO}_2$ ) a přitom jsou chudé na železo maximálně mají 48 %. To znamená, že spotřebují na vsádku množství vápence, aby se  $\text{SiO}_2$  zbavily a v důsledku toho také daleko větší množství koksu. Prakticky to znamená nesmírné zdražení výrobního procesu, takže železářny budou nuceny zvýšit ceny, což se přirozeně projeví pak zdražením všech výrobků ze železa a oceli – od nožů až po lokomotivy – abych to řekl stručně.

To se mi zdá tak závažné, že jsem se na příští schůzi ÚPK hned na začátku přihlásil o slovo a žádal jsem, aby tato otázka byla dána na pořad jednání, protože při plánování výroby nemůže být lhostejné, jaké budou ceny plánovaného zboží. Zároveň jsem o tom napsal do Svobodného slova, abych vyvolal i parlamentní reakci a přispěl k okamžitému řešení tak aktuální otázky.

Je pochopitelné, že můj článek vyvolal značný rozruch jednak pro otázku zdražení železa – zdá se však, že ještě více proto, že jsem napadl SSSR, že nám prodává drahou a špatnou

rudu. Reakce přišla i v ÚPK. Gottwaldův tajemník, ing. Reiman se přihlásil o slovo a žádal předsedu dr. Outratu, aby mne přísně pokáral, protože v rozporu s přísahou, kterou jsem složil, vynáším na veřejnost jednání ÚPK. Outrata, který zřejmě o tomto zákroku proti mně byl už předem informován, se na mne také ihned obrátil a přísným hlasem vyslovil svůj podiv nad tím, jak jsem to mohl udělat a prozrazovat jednání ÚPK.

Vzal jsem si litografický záznam o schůzích, který dostáváme a upozornil jsem jak Outratu, tak Reimana, že patrně přehlédli, co v tomto záznamu stojí: „Dr. Hejda přednesl otázku zdražení ceny železa a žádal, aby byla dána na program jednání komise.“ Z čehož vyplývá, že jsem z ÚPK nic nevynesl, nýbrž právě naopak přinesl, a že jsem to byl já, kdo žádal, aby se o věci jednalo. Dosud to však na programu žádné schůze nebylo, takže jsem neměl ani možnost něco prozrazovat. Prosím, aby to pan předseda i pan ing. Reiman vzali laskavě na vědomí.

Všichni členové ÚPK s tímto stanoviskem souhlasili, zejména ing. Mixa, který je dnes hospodářským redaktorem Lidové demokracie a tedy ví, co znamená volnost publicity. Obchodní zastupitelství SSSR reagovalo však na můj článek prohlášením, že nám prodává za ceny, které platí mezinárodně pro jednotku Fe v rudě. Což je velmi šalamounské prohlášení. On je totiž rozdíl, mám-li vyrobit železo z rudy chudé, nebo bohaté. Aby bylo jasno laikům: vysoká pec je jako veliký hrnec. Vejde se do něj např. jenom 20 tun. To je rudy, koksu a všech nutných přísad dohromady. Je-li v rudě 80 % železa, vyrobím za jednu vsádku pochopitelně více železa, než je-li tam pouze 48 %, notabene musím-li ještě přidávat vápence, abych zbavil železo  $\text{SiO}_2$ . Takže prakticky přijde jeden kg železa z chudé rudy ruské asi na trojnásobek ceny než z bohaté rudy švédské. Že tomu tak je, ví každý z obecně známé skutečnosti, že jsme začali po válce stavět miliónovými náklady tzv. hrudkovny, tj. podniky, kde se chudá ruda předzpracovává drcením, plavením a pálením, aby se dosáhlo co nejvyšší koncentrace Fe a teprve produkt hrudkovny přijde do vysoké pece. Spočítejme si, nač nám nakonec přijde jeden kg železa, vyrobený touto cestou a nač přišel dříve, dokud jsme jej vyráběli ze švédských rud. Kdybychom dělali ze železa a oceli jen hodinky a jemnou mechaniku, nezáleželo by na tom, protože zde materiál svým množstvím nehraje žádnou roli. Bohužel však vyrábíme a prodáváme do ciziny ponejvíce kolejnice, traverzy, plechy, roury atd., kde jde hlavně o materiál. Jak chceme potom obstát ve světové soutěži?

Aniž jsem tomu chtěl, ba právě naopak, téměř proti mé vůli se situace v ÚPK vyvíjela tak, že se vytvořily dvě fronty, kde na jedné straně stáli komunisté, na druhé straně pak já, podporovaný pochopitelně národními socialisty, slovenskými a českými lidovci a velmi často i sociálními demokraty. Protože ÚPK je podle komunistického receptu národní frontou, ve které platí zásada jednomyslnosti, nehlasuje se o žádném problému a co se nedohodne, odloží se prostě stranou. Mému demokratickému myšlení je to proti mysli a nemohu se s tím smířit, ale komunisté vědí, že jsou v menšině, že se mezi sociálními demokraty mohou spolehnout jedině na dr. Krause, který jde s nimi vždy v jedné frontě, ale Maiwald jako univerzitní profesor myslí především ekonomicky a totéž platí o Wiesnerovi, který je vynikajícím odborníkem v potravinářství – není přece nadarmo pravou rukou ministryně zásobování Jankovcové, která bez něj neučiní žádné rozhodnutí.

Jiří Hejda

# Z ARCHIVU

*V předešlém čísle Masarykova lidu jsme uveřejnili autentické zápisy zachycující okolnosti a průběh založení K 231 v roce 1968. Nyní přinášíme pasáž z „Bulletinu kontrarozvědky“ (zkušenosti, analýza, teorie) výtisk 44, v němž je zpracována informace o činnosti K 231 jako o organizaci kontrarevoluční.*

## K ČINNOSTI KONTRAREVOLUČNÍ ORGANIZACE K-231



Politiciční vězni na Žofíně v Praze 31. 3. 1968 při založení K 231.

### K činnosti kontrarevoluční organizace K-231

Klub 231 (K-231), založený v březnu 1968 vznikl formálně, jako nepolitická organizace, sdružující býv. politické vězně (případně pozůstalé po těchto vězních), kteří byli po roce 1948 odsouzeni pro protistátní činnost dle zákona č. 50/1923 Sb., případně zákona 231/1948 Sb., nebo zákonů, které je později nahradily.

Údajným cílem K-231 bylo podílet se na vypracování zákona o rehabilitaci, chránit zájmy osob, které byly "neprávem postiženy, zajišťovat jejich plnou právní, občanskou a materiální rehabilitaci". K-231 měl dále shromažďovat dokumentační materiál o porušování zákonů v letech 1948-68, včetně zjišťování přesných osobních, ča-



sových a místních údajů o tomto porušování zákonů pracovníků Bezpečnosti, prokuratury a soudů. Tyto měly být předávány k šetření příslušným orgánům a publikovány v tisku a ostatních sdělovacích prostředcích.

K-231 se ve svém oficiálním programovém prohlášení stavěl za podporu tzv. demokratizačního procesu a žádal ne ministerstvu vnitra schválení svých stanov a existence, jako organizace NF.

Iniciátory založení K-231 byli: prof. Karel NYGRÍN, předseda K-231, Jaroslav BRODský, tajemník K-231, Otakar PRALBOUSEK, vedoucí dokumentační komise, býv. generál Václav PALEČEK, Račovan PROCHÁZKA, člen tiskové komise, Antonín ROUBÍK, Jaroslav KOHOUT, člen tiskové komise, Josef ČECH.

K činnosti předsednictva K-231 se přimykali někteří členové Ústředního přípravného výboru soc. dem. strany, dr. Zdeněk PEŠKA, Josef MUNZAR a Jaroslav ŠIŠKA.

Významné postavení v K231 měl býv. generál Václav PALČEK, který byl dle některých agenturních poznatků k založení klubu instruován t. jeuníkem BVV v ČSR, Alexandrem Johnem BAKEREM.

Již při založení K-231 projevil se silný tendence využít této organizace k prosazení tradic býv. národně socialistické i soc. dem. strany. K-231 měl podle představ svých reikálních činitelů, BRADSKÉHO, RAMBOUSKÁ, a dalších, tvořit jádro budoucí opoziční strany, které by jako "politická organizace, nekompromitovaná 50. lety", získala na svou stranu většinu občanů a likvidovala vedoucí postavení KSČ v socialistické společnosti.

Rovněž ze strany reprezentatnů Klubu angažovaných nestrenníků (KAN), jmenovitě Ivana SVITÁKA, bylo vedení K-231 nabízeno sjednocení a vytvoření jednotné opoziční strany. Funkcionáři K-231 jeho nabídku odmítli. Vycházeli přitom z názoru, že sjednocení K-231 s KANEM by i tehdejší oportunistické vedení KSČ muselo nutně kvalifikovat jako pokus o vytvoření nové opoziční strany a že by nepochybně vyvolalo zápornou reakci socialistických spojenců ČSSR. K-231 měl dle představ svých vedoucích funkcionářů proplout legalizačním řízením na MV, jako apolitická zájmová organizace neprávem odsouzených čs. občanů. Konstituování v politickou stranu mělo být záležitostí dalších vyvočových etap v rozvíjení kontrarevoluce.

V souladu s touto koncepcí vystupovali "umírnění" činitelé K-231, reprezentováni prof. NYGRFEM, zatímco většina členů, představovaná BROTSKÝM, RAMBOUSEKEM a dalšími, orientovala se na okamžitý rozklad socialistického zřízení, likvidaci vedoucí úlohy strany a uchopení moci.

Představy členů a funkcionářů K-231 se rozcházejí s gradualistickou koncepcí postupného, po delších etapách probíhajícího zvr tu zřízení v ČSSR, na kterou se jednoznačně orientoval mezinárodní imperialismus.

Koncepce okamžitého rozkladu socialistického zřízení, likvidace vedoucí úlohy KSČ a uchopení moci, byla jako koncepce pro danou dobu netaktická označena vedoucím čs. vyslání SE, začátkem července roku 1968. Z postoje SE, který vyjadřoval stanovisko nejvyšších vládních míst USA je zřejmé, že pravicové oportunisty a revisionisty považovaly za hlavní a jedinou reálnou sílu, schopnou situaci změnit ve prospěch imperialismu.

## Masarykův lid

spoluvězněm a funkcionářem K-231 v Topolčanech, který byl odsouzen jako agent americké CIC, tomuto doporučil, aby se v K-31, ani jinde příliš neangažoval. Navrhl mu, aby vstoupil do služeb MV, kde by působil jako funkcionář Státní bezpečnosti. Podle PAVLA, by pak v krátké době vycestoval do NSR a Francie. Jakými úkoly by v cizině hodlá pověřit PAVEL nesdělil. Na námitku uvedené, že byl agentem USA rozvědky, reagoval býv. ministr vnitra poznámkou, že on - PAVEL, jej zná a že by se vše urovnalo, protože má schopnosti ke zpravodajské práci.

Jako spojka PAVLA na K-231 fungoval býv. precovník MV, býv. potrestaný Karel MAREŠ, který byl členem dokumentační komise K-231.

Pravicoví oportunisté a revizionisté v řadách KSČ projevíli snahu využít K-231 ke shromažďování kompromitujícího materiálu proti tzv. konservativcům, ve skutečnosti odpůrcům jejich antisovětské, revizionistické linie. Tak býv. tajemník jihomoravského KV KSČ Alfréd ČERNÝ při jednání s funkcionáři K-231 v Brně, na Lidické ulici, požadoval, aby K-231 shromažďoval kompromitující materiál k tzv. konservativcům, který hodlal použít při jejich odstraňování z funkcí.

Dle výpovědi býv. funkcionáře K-231 Milana SEDLÁČKA, se pro registraci K-231 silně angažovala býv. členka K-231, a býv. vedoucí kádrového oddělení ÚV KSČ z dob R. SLÁNSKÉHO, ing. Jarmila TAUSIKOVÁ-POTUČKOVÁ. Jmenovaná v tomto směru jednala s býv. tajemníkem jihomoravského KV KSČ, který ji ujistil svojí osobní podporou i schválením vedení KV KSČ. Josef ŠPAČEK se pak skutečně zúčastnil ustavující schůze K-231 v Brně.

Podle stanovisko ředitele českého vysílání, Jaroslava PECHÁČKA, který ve svém tehdejším vystoupení tlumočil instrukce zahraničního departmentu USA, K-231, KAN, a další, tvořící se kluby a spolky neposuzovaly příliš vážně, protože v nich byli lidé, které KSČ mohla snadno usvědčit z protisocialistické, nebo dokonce protistátní činnosti. Za důležitou organizaci, které je třeba věnovat maximum pozornosti, považoval PECHÁČEK ROH. Stanovisko vedení SE bylo zdůvodňováno tím, že USA podlejí s ČSSR na diplomatické úrovni jednat a není proto vhodné vystupovat proti současnému vedení státu. Vedení SE požadovalo na svých pracovnících, aby byli rezervováni ve styku s funkcionáři uvedených organizací, neslibovali jim pomoc a přijímali od nich pouze zprávy pro vyhodnocení, nikoliv vysílání. Jejich případné požadavky měli tlumočnit ústředně v knichově, která jediná byla kompetentní a nich rozhodnout.

V usměrňování činnosti K-231 se silně angažoval prof. Eduard GOLDSTÜCKER, který zdůrazňoval, že K-231 bude mít pro ně v budoucnu velký význam. Doporučoval vedoucím pracovníkům K-231, aby zakládali odnože K-231 na Slovensku. V uvedeném směru GOLDSTÜCKER vyjednával s pozdějším předsedou slovenské "Organizace na ochranu lidských práv - K-231" dr. Emilem VIDROU a Antnem HORNÍKEM, funkcionářem uvedené organizace.

Při neoficiálním jednání s vedoucími precovníky K-231 jeho založení schvaloval též býv. ministr vnitra Josef PAVEL, který v K-231 spatřoval organizaci, "jež bude prosazovat oprávněné nároky neprávem postižených a porokozených osob". PAVEL z titulu své funkce zdržoval zamítnutí stanov K-231, přičemž liberálně přehléžel nelegální protistátní činnost K-231. V soukromém rozhovoru s býv.

## Masarykův lid

řadách této strany přežívají býv. řadoví členové K-231. Jejich odchod z ČSS je spojován s výměnou členských legitimací ČSS, k němuž má dojít až po volbách do zastupitelských orgánů. Přestože se tyto "členové" povětšinou nezúčastňují stranického života a neplatí příspěvky, zůstávají papírovými členy strany. Početním stavem členů pak vedení ČSS argumentovalo a zdůvodňovalo požadavek změny klíče NF pro volby do zastupitelských orgánů, ve prospěch ČSS.

Po vstupu vojsk Varšavské dohody do ČSSR a emigraci nejradikálnějších elementů K-231 došlo v průběhu politické a ekonomické konsolidace země v letech 1970-71 k ochromení činnosti K-231. Útlum činnosti u mnoha členů této organizace je spojen s obavami před trestně právním postihem za svou činnost v letech 1968-69.

K zaujetí vykávacího stanoviska vyzývá býv. členstvo této organizace, také prof. NYGRÍN. Podle jeho "diskretiv", členové K-231 nemají vystupovat aktivně proti současnému režimu, protože vláda ČSSR udržuje dohodu, která byla uzavřena mezi vedením K-231 a býv. ministrem vnitra Josefem PELNÁŘEM o tom, že nedojde k trestně právnímu postihu funkcionářů a členů K-231 za činnost v roce 1968, pokud se tyto nebudou angažovat proti zřízení.

Prof. NYGRÍN, který se vydává ze teoretika a mluvčího býv. K-231, vystupuje v okruhu svých nejbližších spolupracovníků se svéráznou koncepcí konsolidace, která spočívá prý ve všestranném ústupu strany a vlády proti socialistickému, pravicově-opportunistickému a revizionistickým elementům naší společnosti. Globální konsolidace vedla podle NYGRÍNA k celkovému ochromení orgánů Státní moci a správy, která se projevuje v neschopnosti a nemo-

TAUSIKOVÁ-POTUČKOVÁ spojila se později, prostřednictvím ŠPAČKA s býv. ministrem vnitra, Josefem PAVLEM, s nímž se stýkala i v době srpnových událostí a kterého nevěstěovala v jeho tajné pracovně v Praze. Podle výpovědi SEDLÁČKA měla se TAUSIKOVÁ-POTUČKOVÁ, spolu s Marií ŠVERMOVOU zúčastnit jednání vedoucích činitelů K-231, na němž byla projednávána otázka složení nové vlády ČSSR.

V souladu s úsilím vytvořit jednotnou "celonárodní" protisovětskou opozici, která by napomohla při likvidaci internacionálního jádra KSČ, pravicoví oportunisté a revizionisté v KSČ usilovali o legalizaci K-231 a jeho zapojení do "obrodného procesu", jako socialistické organizace. Vážně s ním počítali jako se základem Svezu protifašistických bojovníků, který by za pomoci vnitřní opozice, reprezentované býv. příslušníky RAFU a interbrigadisty typu PAVLA, potlačil revoluční, internacionální jádro této organizace.

Proto již před zákazem činnosti K-231, k němuž na nátlak soc. spojenců ČSSR došlo ještě před srpnem 1968, orientovalo vedení K-231 členy své organizace ke vstupu do SPB a dalších společenských organizací, zvláště pak ke vstupu do Československé strany socialistické. Takovou vstupu do ČSS prosazoval zvláště býv. člen předsednictva K-231, zemřelý gen. Václav PALEČEK, který k ní dospěl po poradě s býv. funkcionářkou národné socialistické strany, později členkou ČSS JUDr. Boženou PÁTKOVOU, právní obhájkyň národné soc. poslankyně Milady HORÁKOVÉ, která se silně angažovala v problémech rehabilitace.

Na základě této linie se značná část členů a funkcionářů K-231 skutečně zapojila do ČSS. I když v průběhu roku 1970-71 byli funkcionáři K-231 vyloučeni z ČSS, v



## Masarykův lid

hroucnosti těchto orgánů, postihnout opozici, za kterou se NYGRÍN a jeho spolupracovníci považují.

I když prof. NYGRÍN slovně odmítá radikální vystupování některých extrémních skupin opozice, která se dle něho projevuje v rozšiřování nelegálních písemností a propegejí bojkotu voleb cestou neúčasti na volebním aktu, chápe prý jejich taktický postup, který vyplývá ze zmíněné neschopnosti a nemohoucnosti orgánů státní moci postihnout jejich protizákonné počínání.

Prof. NYGRÍN v okruhu svých přátel a spolupracovníků odmítel bojkot voleb, který pokládal za nepřiměřený projev přecenění jejich významu. Neúčast na volebním aktu by podle jeho názoru umožnila určit rozmístění opozice, zjistit sféry jejího vlivu a působení na jmenovitě, adresně zjistitelné osoby i skupiny obyvatelstva.

I když nelegální činnost K-231 byla uvedena do klidu, býv. členové a funkcionáři K-231 se setkávají nadále v rámci okresů a krajů na schůzkách, kde analyzují situaci, informují se o vnitropolitických a zahraničních politických problémech a utvrzují se v odporu k současnému zřízení. Jestliže ke schůzkám býv. odsouzených, kteří se poznali a spřátelili ze dlouhodobých pobytů v nápravných zařízeních, docházelo již před rokem 1968, kvalitativní odlišnost současných schůzek spočívá v jednoznačné orientaci na očekávanou brzkou změnu režimu. Změna režimu v ČSSR není očekávána od vnitropolitických přeměn, ale je odvozena ze změn v zahraničně politickém postavení SSSR, jehož pozice má být oslabena v důsledku jednání USA-ČLR.

Zprávy z prostředí býv. K-231 nasvědčují o spojení býv. funkcionářů a členů K-231 na zahraniční emigrant-

ské centrum v Kanadě. Toto centrum bylo ustaveno dne 4. července 1970 na sjezdu tzv. politických vězňů v Kanadě. Podle pokynů sjezdu o zakládání odnoží K-231 v ostatních západních státech byla organizace K-231 nazývající se "Svaz politických vězňů ve Švýcarsku" založena v Curychu. Pokus o založení K-231 v Rakousku, kde se silně angažoval býv. představitel K-231 na Slovensku dr. Emil VIDRA, byl pro vnitřní rozpory mezi emigrační neúspěšný. Býv. členové K-231 v Holandsku sdružují se okolo časopisu "Okno dokořán".

Zahraněční centrum K-231 v Torontu - Kanada, i ostatní emigrantská seskupení K-231 používají ke spojení s domovem vizové cizince i čs. občany, vyjždějíci služebně i soukromě do KS. Těmito kanály šíří se do ČSSR časopisy i literatura publikovaná K-231 v zahraničí, ať již jde o zmíněný časopis "Okno dokořán", či časopisy "Mukl" a "Hlas nových", vydávané v Kanadě. Do ČSSR je rovněž distribuována kniha BRODSKÉHO "Řešení Gema", i kniha Milosleva KOMÍNKA "I pod nebesy je peklo".

V průběhu procesu hospodářské a politické konsolidace země činnost K-231 byla částečně ochromena a uvedena do klidu. Vzhledem k početní síle své členské základny (v roce 1968 měla asi 40.000 členů, z nichž pouze několik stovek emigrovalo), z jejího složení z řad zjevných nepřátel socialistického zřízení, s přihlédnutím k existenci zahraničních emigrantských center i spojení s nimi, objektivně představuje potenciální anti-socialistickou opozici.

(Zpracováno z materiálů AO)

# KNIHY, KTERÉ NÁS ZAJÍMAJÍ

## ŽIVOT S DVOJÍ TVÁŘÍ

„Dvojí tvář“ je – jak známo – ustálený termín pro člověka, jehož základním povahovým rysem je falešná přetvářka. Martin Krčál užívá ovšem tohoto výrazu v podtitulu své knihy o Karlu Stallerovi (vydala Mladá fronta v roce 2012) ve zcela jiném smyslu. Karel Staller, vynikající konstruktér a skvělý organizátor, byl po celou druhou světovou válku technickým ředitelem brněnské Zbrojovky – byl tedy nucen řídit výrobu prospívající nacistům – přitom velice účinně spolupracoval s odbojem. Čtenář je spolu s autorem nucen řešit zásadní dilema: Do jaké míry lze odčinit spolupráci se zlem službou dobré věci.

Odbojová činnost Karla Stallera byla rozsáhlá a mnohostranná. Ještě před vypuknutím války se snažil přesunout zbrojařské odborníky do zahraničí. Byl účasten i při organizování emigrace mnoha osob do Polska přes důl v Petřvaldě. Zbrojovacké pohledávky v zahraničí byly s jeho souhlasem převáděny na konto našeho zahraničního odboje. Prostřednictvím zahraničních filiálek jej financoval i jinými cestami. Jedna se zdá zvláště zajímavá. Na zahraniční konta tekly peníze vedené na účtech Zbrojovky jako „Kalorie“, což byl krycí název pro úplatky. Ty totiž prý byly v obchodě se zbrojním materiálem vždy naprosto běžnou věcí. (Tenkrát.)

Jádrem Stallerovy odbojové činnosti byla zpravodajská služba. Informace z různých zdrojů putovaly do Británie pomocí ilegálních vysílaček (skupina plk. Balabána, později gen. Homola) a mikrofilmů. Do zahraničí byl např. předán i přesný termín napadení Francie (zdrojem byl Albert Göring, bratr všemocného maršála), zpráva o přípravě zbraně V2 a německé výzbroji obecně. Staller také ilegální vysílačkou požádal o bombardování nově postavené zbrojovky v Kuřimi a podniku ve Vsetíně.

Jako významný představitel zbrojního průmyslu měl Staller možnost kontaktovat i předsedu vlády Eliáše, se kterým dohodl metody konspirace. (Zajímavé je svědectví o Eliášově přesném hodnocení politické

situace. Tvrdil, že lze očekávat nacistický teror, a na rozdíl od mnoha optimistů, že válka bude trvat až do roku 1945!) Po jeho zatčení zprostředkovala paní Eliášová kontakt s Arnoštem Heidrichem a jeho skupinou Parsifal. Nejintenzivnější kontakty založené i na osobním přátelství měl Staller s gen. Lužou. Další styky se čtenář dozví v doporučené knize.

Rafinované byly Stallerovy metody sabotážní. Zřizoval nefungující výzkumná pracoviště, kam „ukládal“ schopné pracovníky, zdržoval výrobu nových zbraní jejich neustálým „zlepšováním“, nechal falšovat výsledky zkušební střelby apod.

Naskytá se otázka, jak mohl Staller při rozsáhlých odbojových činnostech uniknout pozornosti gestapa. Neunikl. V řadách zbrojovackých exponentů se vyskytl sice zrádce dr. Sach, ale šlo o hochštaplera, kterého se štítily i Němci. Stallerova opatrnost mu znemožnila dodat při udání důkazy. Nebezpečnější byl provokatér, který byl nasazen gestapem do odbojové organizace a načas si získal její důvěru. Jeho udání na Staller se dostalo až ke K. H. Frankovi. Stallerova vytáhl z bryndy jeho přímý nadřízený, německý generální ředitel Zbrojovky a Frankův kamarád Voss. Byl totiž spokojen s tím, že se o řízení podniku nemusí starat a Staller dokonce považoval za přítele. Když mu ten po válce prozradil svou protinacistickou činnost, drasticky jej šokoval. Staller ve svých zápiscích soudil, že největším nebezpečím prozrazení je neopatrnost zahraničního odboje.

Knihou prochází množství zajímavých postav, samozřejmě také Němců. Ne všichni si zaslouží odsudek. Nejpozoruhodnější postavou je asi zmíněný Albert Göring. Byl to společenský bonviván, kterého Staller raději zval domů, než by riskoval svou přítomnost při jeho opileckých protinacistických a protihitlerovských výlevech. Však musil bratr vyvinout značné úsilí, když za něj tahal kaštany z ohně.

Autor se většinou vyhýbá vlastnímu hodnocení postav a dějů, to si musíme vytvořit sami pomocí

## Masarykův lid

stanovisek jednajících osob. Taková metoda ovšem vyžaduje rozsáhlou citaci, která ovšem knihu po mém soudu poněkud zatěžuje.

Po válce obvinili Stallera noví vládci Zbrojovky z kolaborace. Přestože odbojovou činnost nevyvratitelně prokázal, byl z ředitelské funkce ve Zbrojovce vystřaděn. Je zajímavé, že nebyl obviněn z toho, že řídil výrobu zbraní pro nacisty, ale jen ze styku s Němci a pronacistického vystoupení v továrně (to prý mu zcenzuroval sám Emanuel Moravec). Možná, že ho soudili ti, kteří ve Zbrojovce za války mlčky pilně pracovali. (Pro nás by ovšem mohly být informace o válečné výrobě ve Zbrojovce docela zajímavé.) Kdyby byl Staller vstoupil do KSČ – jako jiní, kteří „chytli vítr“ –, mohl pravděpodobně ve zbrojovácké kariéře pokračovat. Únorový převrat jej po dlouhém rozhodování přivedl k emigraci, protože správně předvídal, že by jej čekala perzekuce.

Absolvent Slezské univerzity Martin Krčál (nar. 1979, v současnosti působí jako učitel na základní škole) odvedl práci, která je výsledkem perného studia. Renomovaný historik by možná leccos vytkl, běžný čtenář však přečte knihu jedním dechem. Snad jen poslední kapitoly o útěku a exilu by mohly být zkráceny do obsáhlejšího doslovu. S podtitulem knihy vlastně bezprostředně nesouvisejí.

Knihy je beze sporu cenným příspěvkem k dějinám druhého odboje, a to zvláště proto, že jeho objektivní posouzení je čtyřicetiletým podceňováním nekomunistického odboje stále ještě v obecném povědomí zbytečně zatíženo.

Miroslav Šlapal

## MASARYKOVY OPRÁTKY

Pozornost si rozhodně zaslouží podnětná kniha Jiřího Plachého a Iva Pejčocha Masarykovy oprátky vydaná v prosinci 2012 v chebském nakladatelství Svět křídel.

Každý z čtenářů, komu je blízký myšlenkový svět T. G. Masaryka, je jistě dostatečně poučen, jak složité bylo pro něj podepsat rozhodnutí o ortelu smrti.

Bylo pro něj jedním z nejtěžších úkonů. Právě publikace zmíněných autorů je vůbec poprvé zaměřena na trest smrti v období první republiky a její informativní hodnota (nejen ona ovšem) je dána přiblížením všech hrdelních kauz této doby. Autoři v úvodu píší: „Profesor Masaryk, bytostný demokrat a zásadní odpůrce trestu smrti, byl v nové situaci postaven před těžké rozhodnutí. V jednotlivých konkrétních případech milost odsouzeným k smrti udělit nebo ji zamítnout. Sám v rozhovoru s Karlem Čapkem přiznával, že jej tyto osudové volby stály řadu bezesných nocí.“

Knihy je budována tak, aby čtenář procítil svazující tíži okamžiků, kdy jedna lidská bytost, i když vysoce postavena, má zbavit svým or telem života jinou lidskou bytost, třebaže ta si svým primitivním myšlením, bezohlednou krutostí a neschopností vážit si života druhého patrně nic jiného nezaslouží.

Autoři vnesli do české literatury faktu skutečně ucelený pohled na trest smrti udělovaný krutým vrahům, pachatelům mnohonásobných zločinů, které i dnes, po tolika letech vzbuzují hrůzu.

Jako u každého díla tohoto žánru tvůrci díla podrobně prostudovali prameny a literaturu: soudní vyšetřovací spisy i materiály dochované v Archivu prezidenta republiky.

Osvojili si i jednotlivé případy zločinů publikované odděleně a čerpali i ze vzpomínek prvního československého kata Leopolda Wolschlägera, jak je zpracoval Vladimír Šindelář v knize Paměti pražského kata.

Troufám si tvrdit, že mnohokrát jsme spěchali k televizní obrazovce vábeni kouzlem osobnosti pana rady Vacátka a jeho rozhodným způsobem vyšetřování v seriálu Hříšní lidé města pražského. Vzorem byl skutečný policejní rada Vaňásek, který některé hrdelní případy sám vyšetřoval.

I jeho curriculum vitae je tu přitažlivě podáno a mnohé osvětlí.

Z přehledů, které autoři uvedli, vyplývá, že v období první republiky bylo popraveno 21 mužů, milost byla udělena 422 osobám. Trest smrti nebyl vykonán ani na jediné ženě.

Kompozičně je kniha rozvržena na Kriminální trestné činy v letech 1923–1935, tedy v době prezidentského mandátu T. G. Masaryka:

Ludvík Novák – první popravený demokratického Československa

Josef Kolínský – řádění krvavých bratří

Jindřich Bažant – zvrhlý vrah z lepší společnosti

František Sandner – monstrum ve vojenské uniformě

Martin Lecián – legenda československého zločinu

Ludovít Bognár – desperát z divokého východu

František Ellinger – slepý pistolník

František Lukšík – mordýř z pražského Smíchova

Josef Havlík – Pepík mu to vsadil

Rudolf Dzieržava – cizinecký legionář

Anton Weis – vrah z Jalového Dvora



## Masarykův lid

Ve druhém oddílu publikace se dozvídáme o trestech smrti za kriminální trestné činy v letech 1935- 1938 (tedy v době prezidentského mandátu dr. Edvarda Beneše). Jde o Jindřicha Musilu, Josefa Čelka, Johanna Twaruzka a Ladislava Šajgara. Ještě jsou uvedeni tři zrádci v uniformě, posléze pak tresty smrti v době tzv. Druhé republiky.

Nehodnotím tu dílo jenom z hlediska bohatosti a konkrétnosti přednesených faktů. Považuji za velmi působivé umění přiblížit jednotlivé případy jako krutý, přitom děsuplně vzrušující děj. Děj vyprávěný tvůrčím stylistickým způsobem, přiléhavým a výstižným slovním ztvárněním. Hrůzné činy jsou předvedeny tak, že čtenář, i když není příznivcem největšího trestu, nemá pochyby o tom, že Masaryk ani po zničováním uvažování o svobodě člověka milost udělit nemohl. Je to možné pozorovat na případu Josef Lecián nebo Josef Kolínský – řádění krvavých bratří..

Lecián je zde předveden jako bezskrupulózní vrah a lupič, jehož řádění mělo dodnes snad nepřekonaný počet obětí a zraněných. Přesto, jak autoři uvádějí, měl pověst lupiče gentlemana a „bezmála devět desítek let, kdy jeho tělo ztuhlo v oprátce ( 1927), mu některé fanynky kladou na hrob květiny.“ Při četbě jednotlivých činů tohoto zločince (ale netýká se to jen jeho) přesvědčují autoři své čtenáře o své schopnosti přiléhavých charakteristik, dokonalého popisu prostředí a splnutí zločinců se světem zločinu.

Při výčtu jednotlivých hrůzných činů, které Lecián spáchal, je používán aditivní princip, k počátečním jevům jsou postupně vršeny další a tak vzniká dějová posloupnost ve výčtu jednotlivých zločinů a přináší s sebou dynamičnost podání.

Tak jednotlivé kauzy nejsou pouhým popisem zvrhlých a hrůzoplých skutků, ale jsou vyliceny takřka klimaxovitě, jako bychom postupně vystupovali po nějakých stupních znásobené hrůzy. Někdy se dá mluvit přímo o hororovitěm účinku. Mají také ovšem ráz odstrašujícího apelu.

Dá se tedy říci, že každá samostatná kauza je stavěna jako hluboce promyšlený děj, má svoji pevnou tektoniku, ale že podobně je strukturována celá kniha, aby nejen při-

nášela celostní informace, ale aby doložila problematiku trestů smrti v úplné šíři. A aby dokázala, že pachatelé doložených deviantních činů si svůj trest plně zasloužili. Zároveň ovšem jsou před čtenáře představeny podmínky, jež pachatele zločinů determinovaly, než z nich vyrostla někdy opravdová monstra.

Čtenář tu najde bohaté informace o zločinech, za které padl ortel smrti.

Ale je i stále přítomen nesnadným chvílím rozhodování prezidenta Masaryka, jeho těžkým úvahám, zda přece jen není možno udělit milost. V takových chvílích je i prezident sám a musí na sebe vzít veškerou tíhu odpovědnosti.

Poznáváme, že Masaryk ji uměl přijmout. Jako i v jiných svých konáních!

Uvědomujeme si také, že doba, která nastala po roce 1945, měla v sobě už infekty totality, jež vedly k popravám za samostatné myšlení, za odmítání zhoubné a vraždící myšlenky o rakovinném bujení třídního nepřitele. Znovu připomínám, že za Masaryka nebyla popravena ani jedna žena. Smrt Milady Horákové je dodnes munchovským Výkřikem – a je to třeba stále připomínat – děs nahánějícím a nepromlčeným zločinem. Tentokrát ho ovšem nespáchali takoví zločinci, kteří za Masaryka dostali oprátku, ale ti, kteří prohlásili „my komunisté jsme lidé zvláštního ražení – skuteční dědici národních tradic“. Jakých to tedy národních tradic, ptám se. Probíhaly tu ovšem i jiné, dokonale inscenované procesy s porušovateli národních a socialistických zájmů. Těžkým zločinem ale nebylo jen rozhodování majitelů moci a práva, tedy jediné a nezastupitelné komunistické strany, ale i to, že poměrně velké množství českých lidí tyto zločinné rozsudky smrti schvalovalo. A nesporně se tyto lidé – či jak se tehdy rádo užívalo – široké lidové masy – tím svým souhlasem s popravami netrápili.

Na otázku „proč“ nenalézám snadnou odpověď ani dnes.

Kniha, o níž tu píši, dává hodně odpovědí. A také i nesnadno zodpověditelných otázek.

**Jaromír Adlt**

Život nutno měřiti spíše podle hloubky,  
nežli podle délky, myšlením a jednáním, než časem.

B. Taylor

Když se mine šíp cíle, přičítá si střelec vinu;  
tak jedná také moudrý.

Kung-fu-tse

# JAZYKOVÝ SLOUPEK

## VENUŠE IRITUJÍCÍ

V únoru se v denním tisku objevil článek s titulkem Věstonická venuše odjela okouzlit Londýn. Dost možná, že některého čtenáře zarazilo malé „v“ na začátku slova „venuše“, podobně jako češtinářského dozorce v mém počítači, který tento výraz jakožto chybný červeně podtrhl. Rozkolísaný čtenář si otevřel svůj notebook, vytukal heslo Věstonická venuše a s hrůzou zjistil, že v řadě článků je tento termín vytištěn s Venuší s velkým i s venuší s malým písmenem na začátku. Zvědavému čtenáři tedy nezbylo, než nahlédnout do Pravidel českého pravopisu a ejhle!, v novinách se kupodivu nespletli. Venuše coby bohyně ženského půvabu, krásy a zahrad i Venuše jako vesmírný souputník Země, jsou vlastní jména samozřejmě s písmenem na začátku velkým, ale slovo venuše označující drobnou baculatou sošku, umělecké ztvárnění symbolu mateřství z dávného paleolitu, s písmenem malým. Je to logické. Vlastní jméno významově pokleslo na úroveň slova obecného. Pravidla soudí, že termín venuše lze dokonce použít i jako obecné označení krásky, podobně víc než věstonické matičce spíše štíhlé bohyni vystupující v okouzlující nahotě z vln Egejského moře.

Pravopis slova Venuše vyžaduje určitou úvahu: Musíme si rozmyslet, jde-li o jméno vlastní, nebo pojmenování obecné. Kupodivu způsobem zcela opačným nás nutí Pravidla postupovat při názvech ulic a jiných míst. Bývaly doby, kdy byl pisatel na rozpacích, má-li ulici Na b/Bělidle napsat tak či onak. Jeho úvaha závisela na tom, zda mu bylo známo, co slovo bělidlo znamená. Dnes je věc jednoduchá: Po předložce v názvu vždy velké písmeno. Ulici U Nádraží musím napsat s velkým „N“, i když na skutečné nádraží civím z okna. Ulici V Aleji jsem povinen užít velké „A“, ačkoli je očividně lemována vzrostlými stromy. Logika jde stranou. Mám pocit, že by jazyk nikterak neutrpěl, kdybychom v uvedených případech chybovali. Dokonce si myslím, že bychom mu nejen neublížili, ale snad bychom i lépe souzněli s jeho duchem. V čem však musí pravidlo platit bez omezení, jsou názvy ulic oficiální, jak jsou uvedeny v místních úředních zápisech a jak je máme zaznamenány v našich dokumentech. Kdybychom postupovali podle své logiky ve vyplnění úředního archu či jakési petice, je možné, že by nás stroj nebo jemu podobně fungující úředník prohlásili za neexistující.

Školní diktát na velká písmena je postrachem školáků. Jde o jeden z nejtragičtějších příkladů zbytečného trápení žactva formálními prkotinami. Nebojím se toho posledního slova. Ve většině příkladů není totiž chyba v pravopisu velkých písmen na závalu srozumitelnosti. Jestliže

v encyklopedii Universum (velmi často chybní, tam jsou ovšem podobné nedostatky neomluvitelné) se v názvu obce Čenkovka píše malé „p“, určitě nikoho nenapadne přivést do obce kmeny na nařezání fošen. Ani u naší Věstonické Venuše s velkým „V“ si nikdo nepředstaví, že jde o planetu nebo antickou bohyni. Snaha kodifikovat všechny pravopisné jevy přesně a beze zbytku přináší někdy úvahy až komické. Vede se debata o tom, jak se vyrovnat s kontroverzním případem, kdy sídliště Jižní Město máme psát s malým „s“, kdežto Sídliště Antala Staška s „S“ velkým. Problém je v tom, že Jižní Město je evidentní čtvrť, zatímco v Antala Staška se bydlit nedá. Nemáte dojem, že jde skutečně o prkotinu?

Dovolím si ocitovat kapitolku O užívání velikých liter z dvě stě let starého Naučení jak se má dobře česky psát:

Veliké litery se kladou

1. Spočátku každé řeči.
2. Obyčejně také spočátku každého verše, čehož však není třeba.
3. Spočátku jména vlastního osob, míst krajin a. t. d.
4. Po puntíku.
5. Po znamení otázky a vykřiknutí, když dokonají řeč.
6. Po puntíku dvojím, když se či řeč připomíná.
7. Jinde stojí malé litery.

Toť vše. Za dvě století vývoj pokročil, takže dnes je pravopisu velkých písmen v Pravidlech českého pravopisu (Akademia 2003) věnováno třináct hustě psaných stránek. Mám nepatrné pochybnosti, zda je tolik písmen skutečně třeba.

Miroslav Šlapal

Nelépeby bylo, kdyby se česky psalo a tisklo, dle písma, jakž se čte v slabikách a v druhém dílu knihy k čtení pro měšťké y sedlské školy, latinšými literami, protožby pak mohlo nejmje Slowanů, k. p. w Polště, w Slowenské zemi, w Charwátsch, w Dalmácii, w Branštitě, w Korytanech, w Štyrské a naposledy snad y w Serbské a w Rusých česky psáti číst. Suďte, milí Čechové! a činite, jakž uznáte.

### Naučení, gať se má dobře česky psát.

Wyšwětenj.

Dobře se česky píše, když se píšť w slowjsch náležité litery, při rozdílu se náležité dělť, a když se náležité užívá obyčejných znamenj w psánj.

**Kapitola prwnj.**  
O náležitem užívání liter při psánj slow.

**Rozdíl I.**  
O užívání velikých liter.

Veliké litery se kladou.

1. Spočátku každé řeči. K. p. Počátek mau drošti gest bážeň Wojj.
2. Obyčejně také spočátku každého werše, čes bož wšak není třeba. Lépeť tedy psát: Wyš se Woha flanel gšť, wěrně gei wšdy milowal; jě pak plěně, konal číst, a dobroho se radowal!

2 2

3.

# VZPOMÍNÁME

## JAROSLAV HAŠEK

Letošní rok je jubilejním rokem (1883-1923) spisovatele, publicisty a novináře Jaroslava Haška. Po studiu na Československé obchodní akademii se oddal bohémskému a tuláckému životu (prošel pěšky mj. Slovensko, Halič, Uhry). 1907 byl krátce vězněn za anarchistickou činnost. 1908 redigoval *Ženský obzor*, 1910 *Svět zvířat*, 1911 přispíval do *Českého slova*. V témž roce založil stranu mírného pokroku v mezích zákona, politickou mystifikaci karikující volební poměry, a vystupoval jako její kandidát. V tomto období spolu s F. Langrem, E. A. Longenem, E. E. Kischem a dalšími je spoluautorem řady kabaretních vystoupení, kde byl i hlavním účinkujícím.

Roku 1915 odešel s 91. plukem na haličskou frontu, ale v září téhož roku se nechal zajmout. Následujícího roku byl už v čs. legiích a publikoval v časopise *Čechoslovan*. V roce 1918 v Moskvě vstoupil do čes. sociálně demokratické strany (bolševiků) a na to do Rudé armády. Dělal ředitele armádní tiskárny v Ufě, byl náčelníkem oddělení pro práci s cizinci aj.

V prosinci 1920 se vrátil do Prahy a k někdejšímu bohémskému způsobu života. Od roku 1921 žil v Lipnici nad Sázavou. Zpočátku psal zejména cestopisné povídky, črty a humoresky, které publikoval časopisecky. Po jeho smrti byly z nich vydány knižní soubory. Jejich charakteristickým rysem byla negace mravních a literárních konvencí a vzpoura proti byrokratickému a policejnímu režimu. K jeho literárnímu odkazu patří kabaretní scény a hry, které byly vydány pod názvem *Větrný mlynář a jeho dcera*. Vyvrcholením parodicko-mystifikační tvorby jsou *Dějiny strany mírného pokroku v mezích zákona*.

Hlavní postava světově proslulého románu *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* se v Haškově tvorbě objevila již v roce 1902. V románu zesměšnil militaristickou, byrokratickou a policejní mašinerii a oslavil neznitelnou vitalitu prostého člověka, jehož naoko stavěná hloupost je ve skutečnosti obranou vůči absurdní skutečnosti. Román svou jedinečnou fabulí,



parodií a absurdním grotesknem se zařadil mezi významná díla nejen české, ale i světové literatury. Byl přeložen do 54 jazyků, několikrát zfilmován i zdramatizován pro jeviště. Kongeniálně jsou s ním spjaty ilustrace Josefa Lady.

Znalec Haškova života a díla, Radko Pytlík, o postavě Josefa Švejka praví, že Hašek v ní „vytvořil svérázný, i když velmi složitý a v mnohém diskutovaný společenský typ, přisuzovaný někdy mylně českému národnímu charakteru“.

Respektovaný literární historik a kritik Arne Novák (1880–1939) ve svém netradičně pojatém spise *„České písemnictví“* (1933) vydává Jaroslavu Haškovi toto hodnocení:

„Světové pověsti došel odměnou za svůj sřizavý výsměch surovostem a nesmyslností imperialistické války Jaroslav Hašek (1883–1923), před válkou příslušník literární periferie, kde pěstoval šťavnatou lidovou anekdotu, burleskní šprým, karikaturu banálních typů hlavně z předměstí. Odtud vyvážil také hrdinu svého románového seriálu *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* (1920–1923), na pohled tupého, ale vlastně vychytralého domobrance, který za věčných srážek s vojenskými představenými a s byrokracií sabotuje vojnu, rozkládá armádu, podrývá tak monarchii jako zosobnitel trpného odporu lidu a živočišného zdraví, o němž ukládá světové šílenství. Uprostřed hromadných výjevů lidových a řízných, až hrubých karikatur se zvedá pravdivý typ lidového prostáka, který, zakrýváje své přirozené chytráctví, předstírá blbství, aby s úspěchem popíral nejen válku a bezduchost militarismu, ale i nafoukanost, bezmyšlenkovitost a hlupství rakouské armády a jejích představitelů. Švejk nepostrádá záblesků geniality, která karikaturu mění v groteskní visi, kde společenský protest nabývá síly dějinné. Jako literární typ zdomácněl už v světovém písemnictví a bývá kladen vedle Sancha Panzy, Oblomova aj.“

Redakce ML

(údaje převzaty z Všeobecné encyklopedie Diderot, Praha 1997)



## Masarykův lid

# ZE ŽIVOTA KLUBU MLADÝ HORÁKOVÉ

## Z ČINNOSTI KMH V HRADCI KRÁLOVÉ

Ve čtvrtek 7. března 2013 se konalo na hradeckém Masarykově náměstí u sochy Tomáše G. Masaryka tradiční vzpomínkové shromáždění občanů k výročí narození prvního československého prezidenta TGM organizované Masarykovou společností. Této akci se zúčastnili zástupci dalších zájmových sdružení i demokratických politických

subjektů. Ke shromážděným promluvil primátor Hradce Králové Zdeněk Fink. Z jeho slov vyznělo, jak je prospěšné a aktuální v dnešní době si připomenout mravní odkaz našeho prvního prezidenta. Byly položeny květiny k pomníku TGM, Masarykovu oblíbenou lidovou píseň Ach, synku, synku, a i další písně, zazpíval Český chlapecký sbor Hradec Králové. Na závěr zazněla čsl. státní hymna, tj. česká i slovenská část.

Přesně týden před touto akcí – poslední únorový čtvrtek – uspořádala Masarykova společnost v síni Petra Ebena na Pedagogické fakultě Univerzity Hradec Králové přednášku historičky Marty Kohárové – „Dámy a soudružky“ s podtitulem „Partnerky československých politiků“. Jednalo se o letos již druhou přednášku tohoto druhu (v lednu vystoupil pro Masarykovu společnost historik Robert Kvaček).

V loňském roce se uskutečnilo těchto přednášek celkem sedm, za využití grantů města a Králové-hradeckého kraje. Univerzita Hradec Králové k nim poskytla zdarma prostory. O přednášky je velký zájem a potěšitelné je, že mezi návštěvníky nechybí ani zástupci mladé generace.



Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové

Radim Štěchovský

## DÁRCI ML

|           |                    |                |      |   |              |           |                |      |
|-----------|--------------------|----------------|------|---|--------------|-----------|----------------|------|
| Dítě      | Miroslav           | Hradec Králové | 400  | • | Křivánková   | Radka     | Písek          | 100  |
| Drdová    | Marie MUDr.        | Čáslav         | 500  | • | Martínková   | Jana      | Desná          | 100  |
| Dušková   | Miroslava          | Praha 5        | 104  | • | Matuchová    | Britt     | Praha 4        | 200  |
| Dutnarová | Libuše             | Praha 4        | 100  | • | Nechvátalová | Ludmila   | Praha 6        | 50   |
| Felcman   | Jakub PhDr.        | Praha 6        | 400  | • | Pekařská     | Slávka    | Č. Budějovice  | 450  |
| Firbasová | Zdena              | Český Brod     | 100  | • | Sejková      | Blažena   | Praha 9        | 100  |
| Jílek     | Martin Mgr.        | Praha 5        | 400  | • | Skalský      | Bohuslav  | Poniklá        | 200  |
| Jílková   | Kristýna PhDr.     | Praha 5        | 400  | • | Straňková    | Jaroslava | Benešov        | 300  |
| Kánský    | Jana a Karel prof. | USA            | 1000 | • | Štastná      | Věra      | Praha 4        | 100  |
| Kestner   | Karel              | Stochov        | 300  | • | Truncová     | Hana      | Hořice         | 400  |
| Kopecká   | Anna Mgr.          | Praha 6        | 400  | • | Volfová      | Jarmila   | Čelákovice     | 1400 |
| Král      | Václav JUDr.       | Praha 10       | 300  | • | Žofková      | Drahomíra | Mníšek p. Brdy | 100  |

## Masarykův lid

# Gymnázium Milady Horákové

*Čtyři roky utekly jako voda... V květnu 2013 absolvovali historicky první maturanti pražského Gymnázia Milady Horákové své „zkoušky z dospělosti“. Někteří z nich si jako téma své písemné maturitní práce z českého jazyka vybrali úvahu o bulvárních médiích a jejich vlivu na veřejné mínění. Pohled našich studentů na svět bulváru nám mohou přiblížit dvě ukázky z těchto prací.*

Bulvární média jsou všude kolem nás, číhají v každé trafice i na internetu. Také mnoho televizních pořadů má bulvární charakter. Je skoro nemožné se těmto médiím vyhnout – obrovské šokující titulky bulvárních časopisů se nedají přehlédnout ani přes celou trafikku. Jaký má bulvár vliv na veřejné mínění? Jak dalece nás může ovlivňovat?

Vliv bulvárních médií je bohužel naprosto nesporný. Pro mnohé lidi je totiž mnohem stravitelnější přečíst si dvoustránkový popis oblečení jejich oblíbené celebrity než číst o hladomoru v Somálsku nebo o občanské válce v Sýrii. Bulvár už způsobil mnoha lidem velké trápení: z nedávné doby je dobře známý případ australské zdravotní sestry, která kvůli aktivitě senzacechtivých novinářů dokonce spáchala sebevraždu.

Změnit chování vydavatelů bulváru by ani nemuselo být tak těžké – stačilo by, aby ho nikdo nekupoval a nečetl. K tomu ale nikdy nedojde, protože zůstat pod vlivem bulváru je pro valnou většinu lidí mnohem jednodušší než začít samostatně přemýšlet.

(Josef, 4.A)

Svoboda slova a projevu. V dnešní době se do těchto pojmů dá zahrnout téměř vše. Někteří se nebojí tohoto práva patřičně využít i k dehonestaci jiné osoby. Všichni velmi dobře známe výrazné titulky začínající obvykle výkřikem „Skandál!“, které už vnímáme jako každodenní součást našeho světa.

Bohužel, každé zboží má svého kupce. Málokdo si však uvědomuje, že koupí dotyčných tiskovin vlastně mnohdy podporuje útok na nevinné lidi. Konzumenty bulváru ovládá jakási nevysvětlitelná touha přečíst si něco nepravdivého o někom, kdo se třeba i těší všeobecné oblibě.

Lži napsané o slavných osobnostech nejsou jen nevinné žertíky pro pobavení čtenáře. Mnohdy to jsou zákeřné a škodlivé narážky, křivá osočení a pomluvy, které už je možné postihnout i právně. Na to také někteří z pomluvených vsadili a vyhráli soudní při, kterou s vydavatelem bulváru vedli.

Je smutné, že tento nekončící koloběh soudních tahanic a pomluv je vlastně dílem postupně degradující společnosti, rezignující na jakékoli respektování soukromí. Avšak musíme být její aktivní součástí i my? Když budeme bulvár tvrdě odmítat, třeba se nám podaří tento kult bulváru zlomit, a očistit tak čest těch, kteří si takové chování určitě nezasloužili.

(Hana, 4.B)

Pravda se sice řídí podle skutečnosti, ale ještě lepší je,

řídí-li se skutečnost podle pravdy.

Karel Čapek

# INFORMACE



Klub dr. Milady Horákové si Vás dovoluje pozvat na

## Pietní shromáždění

k uctění památky dr. Milady Horákové popravené komunistickým režimem  
před 63 lety.

Sejdeme se ve středu **26. června 2013 v 16 hodin** u jejího symbolického hrobu  
a zároveň památníku obětí totalitních režimů na Vyšehradském hřbitově.

Přijďte, prosím, uctít památku a sdílet s námi vzpomínku na vzácnou ženu,  
symbol odporu proti dvěma totalitním režimům.

KMH Na Planině 13  
140 00 Praha 4 - Krč  
tel., fax: 233 373 934, e-mail: kmh@joura.cz